

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

8

27
C
28

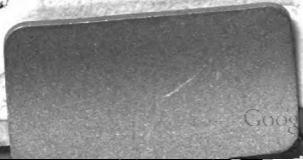
NAZIONALE
 14
 35 A
 146
 VITT. EMANUELE

EX Bibliotheca
 majori Coll. Rom.
 Societ. Jesu

0
 VII
 93

~~57.5.28~~

57
 C
 28

K

304

ACTA
S. SAVINÆ
TRISSINÆ
ET NABORIS ET FOELICIS

MARTYRVM
Bibliot. Auctore J. C. V.

GASPARE TRISSINO
Somafchenſis Congregationis
Theologo, & Concionatore.

Ad Perilluſtram, & Reuerendiſſ. P.

D. ATTILIVM BRVNACEVM

Coll. Sac. Cifterciens. Ord. Abbatem
Meritiſſimum. *Rom.*

Superiorum Permiſſu, & Priuilegio.

Aya

VENETIIS, MDCXXVII.

Apud Iacobum Sarcinam.

THE
MAGAZINE
OF THE
LITERARY
AND
ARTS
OF
THE
CITY OF
NEW-YORK
FOR
THE
YEAR
1817

CONTENTS

THE
MAGAZINE
OF THE
LITERARY
AND
ARTS
OF
THE
CITY OF
NEW-YORK
FOR
THE
YEAR
1817

PERILLVSTRI

& Reuerendiss. Præsuli

P. D. ATTILIO
BRVNACEO

Sacri Cisterciensis Ord. Abbati
Meritissimo F.

Rodeunt denuo

Sanctæ Savinæ

ex illustrissima

TRISSINO

RV M familia, Naborisq;

Et Fœlicis Martyrum A-

Etia; Quæ attica penè facur-

dia R. P. Gaspar Trissinus

descripsit. Auctoris nomen

A 4 au-

audivisse, cognovisse est, satis enim tanti viri fama in hac Urbe nostra perstrepuit, cum annis prateritis celebri in suggesto Ecclesia S. Moysis, toto Quadragesimali tempore, disertissimè est concionatus. Ea verò tibi Perillustri & Reverendiss. Praesul, in hac altera editione nuncupanda duxi, non eotantum ductus consilio, quod opus pietate, eloquentia, & eruditione insigne, viri alicuius, qui ijs omnibus prae luceat virtutibus deposcat patrocini-

De pio obitu
S. SAVINÆ
TRISSINÆ
Auctoris
EXASTICON,

*Rona genu SAVINÆ, preces dum
TRISSINÆ fundit
Ad sacrum tumulum spirat & em-
vitur.*

*Eliquat aethereos divinus scilicet artus
Ignis, & ingressum pandit, ut illa cupit.
Æternum fructura Deo, volat ontha Cælo,
Arserat hoc animus, dum pius oras, habet.*

D. MAVRITIVS DE DOMIS
Præpositus Generalis

*Clericorum Regularium Congreg.
Sordascha, & Doctrina Chri-
stiana in Gallia.*

Cum duo nostræ Congregationis
Theologi, quibus *Acta S. Savinae
Trissinae, & Sanctorum Naboris, & Felicis
Martyrum* à Reu. P. D. Gaspare Trissino
nostræ Congregationis Sacerdote Theo-
logo scripta, recognoscenda dedimus, di-
gna esse prælo iudicauerint, Nos eidem
Patri licentiam concedimus, vt seruatis
seruandis illa curet imprimenda.

In quorum fidem &c.

Datum Genue in Colleg. nostro S. Ma-
riae Magdalene die 12. Ianuarij 1626.

F. Mauritijs de Domjs Præp. Gen.

trociniūm, quān quod me
tibi iam pridem multis obstri-
ctum officijs, & beneficijs,
memorem impensa gratia
agnosceres. Non hic in tui
laudes pluribus excurram,
et licet, & nūcupatoria mea
epistola, & sacra huic opel-
ta maximo futura essent or-
namento, panegyrico illa si-
quidem indigent, & Tul-
liano tantum eloquio expri-
mi posse, quisque ad cuius
aures tui nominis fama per-
uenit, optimè nouit. Sanè
Cisterciensis Ordinis anna-
les,

les, morum probitatem, pro-
dentiam, magnificentiam,
aliasq; quibus enituisse vir-
tutes, cum ad clauiam sacra-
illius Reip. **PRAESIDIS**
nomine sederes predicabunt,
eas fat erit mihi vel attingis-
se, vel adumbrasse. Tu in-
terim sacrum quod offero
donarium, ad pietatem, &
religionem conscriptum, laeto
animo suscipias; non enim
vereor, cum illud percur-
res, maximo tibi oblectamen-
to futurum: Multa enim
quae penè deperditae erant ce-
lebra-

lebratissimi Naboris, & Fœ-
licis monumenta martyrij,
ex cana antiquitate auctor
collegit, & in lucem protulit
eruditorum. Interim me in
tui clientelam iam susceptū,
amore prosequi ne cesses, &
sacris tuis manibus osculum
figo. Vale Venetijs, ex typo-
graphica officina mea ad
Sanctam Marinam.

Seruus addictissimus
Iacobus Sarci na.

Blanca F. Mediolani

S. SAVINA TRISSINA.

Google

I

ACTA
S. SAVINÆ
TRISSINÆ
ET NABO. ET FOELICIS
Mart.

*SAVINÆ GENVS
ET PATRIA.
CAP. PRIMVM.*

SAVINÆ sanctissimæ ma-
tronæ, sacras actiones,
piaque gesta, cum po-
steris consecrare me-
ditarer, eaque mihi ex primis in-
cuntis Christianæ Ecclesiæ ferè
temporibus, eruenda cognosce-
rem, maximè indolui, non tempo-
rum vicissitudines, quibus huma-

2 ACTA S. SAVINAE

na omnia, cunctaque mortalia esse obnoxia exploratissimum est ; sed efferatam , ac planè impiam , teterrimi illius Reipublicæ Christianæ hostis Diocletiani Rom. Imperatoris barbariem, ac perfurentem deploratissimis sacrilegijs perpetrandis vesaniam , cui haud satis fuit, tot christianorum sanguine , Romanum per Orbem , cunctos proluisse carnifices , vbi que lanienas ad Christi milites contrucidandos excitasse , pœnales Rotas, Equuleos, æneos Tauros, Orbicularia, Cyphonismos, tribulos, trochleas, scaphismos; feralia denique quæcunque truculentiora crudelitatis instrumenta, Phalari-dis, Perilli , immanisque Ochi , perfido ingenio excogitata expeditisse , quinetiam apud nonnullos legamus , machinas ipsas murales Catapultas ad quatiēda çnea prorsus martyrum corpora adhibitas ;
sed

fed vt omnem extingueret cunct
 Christi Ecclesia, Christianorum
 memoriam, malo actus genio,
 infaniquè furoris œstro percitus,
 nefario scelere edixit, libros om-
 nes sacros, summa vndiquè dili-
 gentia, feueriffimis indictis pœ-
 nis, ijs qui absconderent, aut non
 traderent, conquisitos, sacrilegò
 incendio concremari. Hinc sa-
 cra sanctorum martyrum gesta;
 ab ipso Apostolorum tempore, &
 Petri successore Clemente, cetero-
 rumque Rom. Pontificum ius-
 su, à Notarijs Apostolicis, tabu-
 lis, & dypticis diligentiffimè de-
 scripta, & posterorum memoriæ
 consignata, quæ maxima venera-
 tione asseruabantur, publicèque
 in fidelium conuentibus, sacris in
 Odèis, ipsis in Liturgijs, ad Chri-
 sti milites inflammandos legeban-
 tur, perditè, quàmplura sacrilegus
 incendiarius aboleuit. Atque tan-

4. ACTA S. SAVINAE

torum martyrum sanguine cruentus, tumidus tyrannus, palam egit de hoc etiam scelere triumphum, cuius ad hæc vsque tempora, Cluniæ in Hispanijs, vestigia marmoreis in columnis videmus, quæ incisis characteribus efferunt inscriptionem. Deplorarunt tantum facinus è priscis Patribus Catholicæ Ecclesiæ, Eusebius, Arnobius, Optatus, Augustinus, è neotericis magnus ille Ecclesiasticæ Historiæ illustrator, idemque Cardinalis omni commendatione dignissimus Cæsar Baronius, qui alter veluti nostri sæculi Hieremias, non in Annalibus Ecclesiasticis tantum, sed in Annotationibus ad Rom. Martyrologiū his in tanti sceleris immanitatem exclamat. *In tanto Christianarum scripturarum naufragio, factam esse lachrymabilem illam Actorum martyrum iacturam, nulla est penès nos dubitatio, tuncque sub-*
lata

lata illa nobilissima rerum gestarum monumenta, tanto labore collecta, tot cognitioribus comprobata, ac tanto denique studio conquisita. Quamobrem cum eo tempore B. Sauina cuius acta scribere aggredimur floruerit, quo crudelissima illa vigeant edicta improbis illis ac planè funereis, diram tyrannidem exercentibus, Diocletiano, & Maximiano, nullus erit admirationi locus, si multa de sanctissima, & pijssima femina deperdita, pleraque obscura, nostra hæc ætas deploret, inter cætera vero non tam natalem diem, quam annum genethliacum, & nomina parentum, ipsaque crepundia, quorum penitus memoria excidit ignoremus. Fortunatè tamen cecidit, quod Familiæ genus, ac Patria exploratissima nobis sint, è TRISSINORVM etenim Stématique splendorem natalium Sauinam traxisse, tum vetustissima & constantis-

6 ACTA S. SAVINAE

fima Ecclesiæ Laudensis traditio ,
ad hæc vsque tempora conserua-
ta, testantur ; tùm Historicorum ,
& veterum, & recentium , qui de
Sauina scribunt auctõritas, com-
pertissimam fidem facit ; quoties
nempe eorum in Commentarijs
tantæ nurus mentio incidit , gen-
tilitium illi genus è Trissinorum
gente fuisse confirmant . Horum
Helenchum postremo huius Ope-
læ capite, tanquam coronidẽ ap-
ponam, eosque non solum Gene-
ris , sed cœterarum etiam rerum ,
quas stylo consignare posteris de-
creui, locupletissimos, & fidissi-
mos testes, exhibebo .

.. At vero licet Christiana Eccle-
sia , cum sanctorum vitas quibus
maximè illustrata est, fidelibus le-
gendas proponit, nobilitatis præ-
rogatiuam, magni semper facere
consueuerit, vt vel ex vnus Rom.
Breuiarij lectionibus satis liquet,
in

in quibus nō tam legimus ex splē-
dore natalium commendari, qui
regia, & illustri progenie duxerūt
originem, sed qui honestis paren-
tibus, & loco etiam honesto, pro-
creati sunt; quin Magnus ille Ec-
clesiæ Doctor S. Hieronymus, cū
Paulæ Matronæ pariter sanctissi-
mæ, sepulchro elogium inscribe-
ret, multis post habitis, quæ de
sanctissima, piissimæque muliere
exarare poterat, à prisca atq; antiqua
celebrat nobilitate.

*Gracchorum soboles Agamemnonis in-
clynæ proles,*

Hoc iacet in tumulo.

Et Eusebius, cum de Gregorio
Nazianzeno, & Basilio scribit,
eos è nobili stemmate ortos pluri-
bus ostendit; ipseque Euangelista
Lucas à Ioannis Baptistæ nobili-
tate Christi humani Generis Re-
paratoris, genealogiã exorditur.
Mihi tamen consultissima sententia

8 ACTA S. SAVINAE

tia antiquæ nobilitatis, quam Sa-
uina è Trissinea ducit Familia præ-
termittenda est luculenta exorna-
tio, & eo præfertim, quod genti-
litij nostri stemmatis Historia à do-
ctissimo viro Paulo Benio Italico
conscripta sit sermone, qua typis
addicta, pluribus in Bibliothecis,
& præcipuè Ambrosiana Mediola-
nensi, eruditi perfruuntur, vt cœ-
teros omittam qui huiusmodi nar-
rationem, latino stylo profecuti
sunt, inter quos Franciscus Ruge-
rius, omnium Oratorum quos no-
stra ætas effert, eruditissimus, &
eloquentissimus, alijque quamplu-
res, à Benio recensiti, quos quili-
bet antiquitatis studiosus, poterit
perlegere. Illud tantum monebo,
longè ante Orbis seruatoris Chri-
sti Iesu aduentum, Trissinorum Fa-
miliam, tùm Vicetiæ, tùm Lau-
dæ-Pompeia, nobilitatis præro-
gatiua exornatam floruisse, semel
vero

TRISSINAE. 9

vero Italia amandatam, eo prorsus infortunio quo **STVDIORVM** Familiam, ingruentibus Barbarorum excursionibus laborasse scribit Card. Baronius, in Græciam vnde originem duxerat, se recepisse, cum demum post annum septimum supra quinquagesimum, Belisario strenuo illo Duce, contra Gotthos expeditionē adornante, quod de nobilissimis alijs familijs, Raŋgonia, Brandolina, & Maurutia præsertim, apud Franciscum Sāsouinum legimus, Italico est iterum restituta solo.

Atque tam diuturni huius, vt hoc verbum vsurpem, ostracismi, quē Trissina gens pertulit, auctor fuit

* Odoacer Herulorum Rex, vir vt

proceritate corporis conspicuus, ita animo foedissimus, Arianę Hæresis labe infamis, (Odoagriū apud nonnullos rerum Germanicarum scriptores appellatum in-

* Odoacer

uenio ,) Hic ingenti comparato exercitu , tum ex Rugis quibus præerat , (horum enim Rex , vt Eugyppius , & alij scribunt Flau- theus erat) tum ex suis Herulis Cyrrhis, & Turcilingis, vbi primò Sanctum Seuerinum, Noricorum Apostolum, de rerum euentu con- suluisset , auspicatoque vaticinio fuisset confirmatus, Italiam, vt pæ nas repeteret ab Oreste Romanæ militiæ Magistro sub quo & ipse Italico solo genitus , si Procopio Cæsariensi credimus, stipèdia me ruerat, ingreditur, reuecta que pro pè Sancti Columbani colles ; A- gri Laudensis , eo in loco , qui ad hæc vsque tempora *Campus ruinatus* dicitur , insigni victoria , Barba- rorum intulit in omnes Italiæ o- ras extincto Occidètali Imperio, colluuiem, & arma . Euenere hæc si rectè, vt arbitror, Iacobus Gor- donius inclytæ SOCIETATIS

TIS

TIS IESV eruditissimus scriptor, & Chronologici operis auctor, tempora ex Marcellino Illiriciano, Cassiodoro, & Panuino subduxit, sub initia Kaléd. Septēbris anni, Quadringentesimi Septuagesimi sexti, licet nonnulli ex recentioribus, sexennium antevertant, & Ioannes Auétinus, & Cardinalis Baronius, in septuagesimū septimum, vel septuagesimum octauum supra quadringentesimū preposterè reijciant. Cæterum tam Odoacris, quàm Rugorum, quos aduexerat, perditos mores, & exercitiam in Romanos, & Romani Imperij studiosas Familias sæuā crudelitatem, ipsi etiam Germani scriptores, quem comprouincialē habuisse dicunt palàm accusant. Nobiles enim quoscunque, et honestos viros, suis prædijs spoliavit, eorumque tertiam partem Herulis, & Rugis, cæterisque aquilo-

naribus barbaris addixit .

Hunc ab Ennodio Ticinensi .
*Quietis nescium , scelerum patratores , &
 discordiarum criminis clandestinum sup-
 plantatores* appellatum fuisse credi-
 dit Cardinalis Baronius . Sed pa-
 ce tanti Auctoris his Ennodius di-
 cterijs Iulium potius Nepotē Ro-
 manum patritium , qui post Glyce-
 rium ad Regnum accesserat , quàm
 Odoacrem perstringit . Illud ta-
 men certum , furentibus barbaris
 illis , in Nobilium Italiae Familias ,
 eas praesertim quae Romano Impe-
 rio amicitia , & gratia obstrictae
 erant , acerbius saevitū , quod idem
 Ennodius testis oculatus his ver-
 bis enarrat . *Omnes nobilium Familiae ,
 à suis sequestrabantur* . In hæc de O-
 doacre digressi sumus , quae for-
 tasse quispiam minus probabit ,
 sed Regis illius , vel improbi veri-
 tyranni , par erat mores describe-
 re , cum à Cassiodoro qui arcto is il-
 lis

lis Regibus nimis dum scriberet fauit, moderatissimi animi, multisq; uirtutibus excultus describatur.

Hæc de Sauinæ nobilitate Familiæ, fat erit attigisse, cui ipsa magis attulit, quàm acceperit ornamentum.

• Non minorem habet Sauina à patria claritatem, quam Laudam-Pompeiam, inter Insubriæ Vrbes clarissimam fuisse, vel ex vnus AMBROSIANAE ECCLESIAE tabulis certò didicimus. Hanc à Bois, qui Tarquinio Prisco ad clauum Romani Regni sedente in Italiam venerunt, ædificatam fuisse inuenio; primum Spartanę fermè instar Reipublicę, Principem ex suis sibi ciuib⁹ eligebat, qui rerum summam, precario licet iure moderaretur; tum vero à M. Marcello, vnà cum reliquis Insubriæ ciuitatibus, Romano est adiecta imperio; mox à Pompeio

Str-

14 ACTA S. SAVINAE

Strabone, Pompei cognomento Magni patre, Ius Latij obtinuit, mox à C. Julio Cæsare Dictatore Romanæ Urbis Priuilegijs donata, nobilibus subinde à Tyberio Cæsare, Drusoque Filio est aucta, & ornata ædificijs, bello, & pace clara, illustres viros tulit, æquo Marte cum Mediolanensibus diu conflixit, sustinuitque dissidia, ab his tandem aduersante fortuna, acerbissimam cladem passâ, exusta, ac penè deleta est, cum demû à Friderico Aenobarbo, nobilio- re, ac tutiore solo propè Abduam celebre flumen, à quo quatuor fer- mè miliaria antea distabat, exi- gua in rupe quæ promontorij spe- ciem refert reparata, rediuiua ve- luti Phoenix, è suis cineribus, cla- rior emicuit. Hinc præclarissimæ Urbis huius exordia, non ignobi- lis Poeta, hoc exornauit monosti- cho.

Lau.

*Laudensem, rupem statuit Fridericus,
in urbem.*

Illud inter prima Laudæ-Pompeïæ ornamenta ponendum est, à Barnaba Insubrum Apostolo, prima hausisse Christianæ Fidei rudimenta, à sanctissimis mox viris Syro, & Inuentio, tùm insignibus miraculis, tùm euangelicis declamationibus cultiorem redditam, quàm plures vitæ innocentia, & pietate conspicuos, cuiusvis sanctitatis Ordinis viros genuisse, quorum alij purpura martyrii insignes, alij episcopali infula, alij claustralis Disciplinæ seuera obseruantia, Orbe toto celebrantur. Inter quos Sauina admirandorum operum magnitudine, & celebritate nominis, clarior affulsit, maximè enim sanctissimæ mulieri laudicedit, quod non ipsa solum sanctitatis præconio claruerit, sed suis exhortationibus multos pe-

pe-

pererit Christo, & Ecclesiæ martyres, vt si à prophanis scriptoribus mutuatum hic attexere elogium liberet Berecynthiam martyrum iure dicere Sauinam possemus.

Vt vero Sauinæ infantiam hic percurramus, & illas quasi diuinādo describamus virtutes, quæ teneram ætatem honestarunt, nulla nobis subrepere potest ambigendi occasio, virginèum pudorem, sanctissimis moribus exornasse, probè enim educantibus parentibus, & præceptoribus, oris modestiam, cum grauitate coniunxit; eloquentia vero, & sacrarum litterarum intelligentia non conformatione modo naturæ & ingenij vbertate, sed studio & labore excelluisse, eoque sæculo admiraculum claruisse perspicuum argumentum facit, quod plures eius diuina penè facundia excitati, martyrium constantissime subierint,

mul-

multiq̄ue in fide nutantes, ac penè deiecti ab ipsa fuerint confirmati. Porrò his, quæ coelitus conceperat pietatis semina instructa, par est credere, grandiozem effectam, secreto suo in gynecæo Oratorium sibi comparasse, vbi altariola erigeret, & instrueret, statisq̄ue horis, silentij, & solitudinis amantissima, orationi vacaret, sacram etiam synaxim in illa ætate frequentasse, nemini dubium esse potest; Illum siquidem Ritum, quo pueri cęlestis lauachri participes facti, corpore, & sanguine dominico, in primæua Ecclesia, multis in locis recreabantur; quæ Græcorum, & Abassinorum Ecclesiæ adhuc retinent, in Insubrię Ecclesijs diu viguisse, Magni Ambrosij comprobatur auctoritas, tum ijs in libris, in quibus de mysterio Paschæ, & de Initiandis agit; tum eo in versu, qui *Transitorium* dicitur

18 ACTA S. SAVINAE

tur, & ad hæc vsque tempora in Ambrosianorum Templis, ipso Quinquagenalium Feriarum tempore concinitur; vbi hæc scripta leguntur.

Hymnum canite Agni mundi; Lauacro fontis renati: Satiati corpore Christi.

Vt multa hic omittam, quæ hac de re Beroldus, Archiepiscopalis Mediolanensis Ecclesiæ Ostiarius, qui quingentis, & eò amplius post S. Ambrosium annis vixit, in suo Cæremonialium, nobis scripto tradita reliquit.

Hæc prodire S. Savinæ, in ipsa pueritia senis, argumenta virtutum, quæ cum progressum nō expectaret annorum, facile auertit ætatem, & ad sanctitatis fastigium, breui peruenit.

Qui-

Quibus in prouectiore aetate, Pietatis operibus, se exercuerit.

CAP. II.

V M annus à reparato Orbe ducētesimus sexagesimus incurreret, triculētus Valeriani, & Galieni in Christianam Ecclesiam, quam sibi haud pridem beneficijs deuinxerant, furor, ac rabies bacchari cepit, inter cœteta enim feritatis commenta crudelissima illa prodire edicta, quibus christianæ Fidei sectatores, religionem, & pietatem deserere cōpellerentur; indictum proinde illis, ne conuentus agerent, ne uē martyrum substructa in cryptis cēmeteria, mortuis non modo seruandis, quam contegendis uiuentibus

tibus accommodata adirét, quin-
 immo Oratoria, ad quæ ad oran-
 dum, verbum Dei audiendum, &
 sacrosanctæ mensæ, cœlestes illas
 dapes percipiendas, pusillus chri-
 stianorum grex confluebat, omnia
 sunt euersa, sacræ exustæ imagi-
 nes, disturbatæ aræ, ac penitus ac-
 cisæ. Cum hæc vefanientis apri,
 in vinea Domini, dira adeò sæui-
 ret persecutio, Mediolani præfer-
 tim, vbi Galienus sedem diù te-
 nuit, & Cecropij Dalmatarū Du-
 cis gladio, vt ei ab Heracliano im-
 peratum fuerat, confossus occu-
 buit; qui tùm Laudæ degebant
 Christiani, & quæ extruxerant di-
 ruta Oratoria cernerent, maxima-
 que vbiq̃ue omnium esset pertur-
 batio, Sauinam vnicam habuere
 religionis columnam firmissimã,
 & Afylum pietatis, non enim illa
 verita atrociam Imperatorum edi-
 cta, animum despondit, quin suas
 ædes

ædes constituit, in quibus à sacris moderatoribus Christianorū ritu piæ peragerentur preces, & sancta Oxomoleneos, & Synaxeos, sacramenta administrarentur; sed quando triginta annorum, & eò amplius, qui à Galieni, ad Maximiani Imperium intercesserunt, monumenta prophanis exusta flāmis deploramus, ea hic recensebimus, quæ tabulis consignata haud delere furor potuit gentilium. Anno igitur ab Orbe redempto ducentesimo octogesimo sexto ineunte, ferus ac impius Diocletianus, victo & profligato Carino, Maximianum Herculum collegam allegit Imperij. Erat hic, vt ex ipsis prophanis scriptoribus mores describentibus trucidis hominis, satis constat, *natura ferox, ad libidinem supra quàm credi possit pronus, consilio stolidus, natalibus obscuris, ac planè agrestibus ex Pannonia; cuius inciuilis ingenij asperitas,*

22. ACTA S. SAVINAE

tas, vel ex deformi vultus horrore se prodebat. Ad tanti muneris fastigium euocatus, post attritos, & domitos Gallos, Coctias emensus Alpes in Insubriam venit, & Mediolani regiam sibi constituit sedem, quam Urbem non *ferrea* tantum *Coronæ* donario, sed multis præterea benefactis, ac ornamentis, quâ ampliore situ pomerijsque dilatata, quâ nobilissimis ædificijs, quæ sua Musa digna, Aufonius censuit, illustrata cumulauit; vt nonnulli viri eruditissimi scribere non sint veriti, ea in Vrbe obortum, & in-nutritum Maximianum fuisse. Auctor vero ille, qui decem primorum Antistitum Mediolanensium vitas, stylo est profecutus, cuius vetustissimus codex in Bibliotheca Ambrosiana asseruatur, (siue ille fuerit Seuerus Sulpitius, vt Michael Piccolpassus qui exemplar exscripsit, asseuerat siue alius quis-

quispiam) Maximianum vbi primum est auspicatus Imperium, beneuolum erga Christianos animū declarasse refert, adeòque placidum, ac mitem, vt quàm plures Imperatoriæ familiæ domestici essent, qui amplissima munera obirent, & Christianam Religionem palàm profiterentur. Sed huic ceteri rerum Mediolanensium chronographi refragantur, qui scribunt, Maximianum Mediolanensem Urbem vix ingressum, præcones hæc illico acclamare iussisse, Dii reportentur patrij, noua Christianorum faceffat superstitio. Addunt alij, latino idiomate, eo ipso quo inauguratus est loco, & die, in Christianorum Religionem, acerbè, & contumeliosè, palàm perorasse, & ijs prorsus, quibus Diocletianus furijs dementatū, sacros libros, & gesta insuper martyrum, in tota Insubria conquisita, ignibus

24 ACTA S. SAVINAE

bus consumpsisse, Iosephus Ripamontius Ecclesiasticæ Mediolanensis Historiæ scriptor disertissimus . Verum quoquo tempore tandem sæuire Maximiani persecutio in Christianos incæperit ; certum est , nullam acerbiores cladem Mediolanensem Ecclesiã fuisse perpeffam, siue diurnitatẽ tẽporis, quo grassata est, siue tortorum dicitatem, siue demum numerum martyrum , qui quinque mille fuisse scribuntur, perpendas. Ergo Imperator perditæ Manassis perfidiæ propior, aras Baal, Christianorum euersis, crexit; Phanum scilicet Herculi, prophano gentilium Idolo. Atque in substructione illa sacrilegi ædificij, vt in opere Thermarum, quæ iussu Diocletiani, tum temporis Romæ ædificabantur, quàm plures Christianorũ myriadas exudasse, nemini dubiũ esse potest . Huius Herculei De-

lu-

Iubri pronam, fuisse peristillium illud quod in Regione Ticinensi ante Aedes D. Laurentio martyri sacras adhuc visitur, quotquot Mediolanensis Urbis antiquitates scripto tradiderunt, confirmant, quod ego ex epystilijs falsum esse apprehendi, ea enim corinthiaci esse Ordinis (licet Andreas Alciat⁹, quo libro de rebus patriæ differit, Dorici existimet) nemo non videt, qui vel sola Architecturæ hauserit rudimenta, vnius vero Iouis Templis, eius Ordinis symmetriam, gentilium, vel reuerentia, vel superstitione, vt Vitruuius & Palladius referunt, permittebat. Sed quo tandem Urbis loco, aut regione Templum illud fuerit, ex Galuaneo Flamma, pro certo didicimus, quàm plures Christi sectatores, ad thus adolendum, & litandum, Maximiani iussu eò fuisse pertractos, & quos à nefario

26 ACTA S. SAVINAE

scelere reluctantes agnouerat, dirissimis cruciatibus vexatos, necis tandem supplicio afficiebat; quamquam vero in omnes Christi fideles nullo discrimine sæuiret, in eos tamen crudelior exercebatur laniena, qui militari erant authorati sacramēto, eo ut arbitror consilio, quòd cum diriozem in christianos, quàm cœteri Imperatores excitare persecutionem meditaretur, valdè cautum volebat, ne illi armati essent, qui impio furori obsistentes, non pro Aris solum, & focis, non pro vita, sed pro Dei honore parati decertare, tumultus in exercitu cierent, defectionem molirentur, suoque capite scelestissimi facinoris pœnas daret. His dum sanguinarius tyrannus immoraretur; ecce à delatoribus, strenuissimi duo milites, Christianę religionis rei accusantur. Erant isti extrema Aphricę re-

regione, Gaditanum versus fre-
rum, & occidentalem Oceanum
oriundi; alteri Nabor, alteri Fœ-
lix nomen erat. Vbi Imperator
geminos illos milites, quos probè
nouerat; idolorum osiores, & chri-
stianos esse accepit, in rabiè actus,
iubet ante se adduci quos vbi cõ-
spexit, corrugato ad terrorè vul-
tu, grauique supercilio indignat⁹,
minis eos primum aggreditur, his-
que ira effervescentes imperterritos
iuuenes, verbis interpellat. Itanè
scelestissima capita, sancta Roma-
norum Cæsarum edicta paruipen-
ditis? vosnè soli nostram eluditis
Maiestatem? & cum cœteri maxi-
mè vereantur promulgatas con-
tra Christianos leges violare, per-
uicos vos, & refractarios agno-
sco: nihil auctoritas vestri Impe-
ratoris mouit: nihil suppliciorum
timor percellit, nihil infamia, qua
flagratis, ignominiaè dedecus, quo

anilibus Galilæi superstitionib⁹ ;
 & magicis præstigijs dediti, inge-
 nuitatem vestram dehonestatis ?
 Vosnè (proh scelestos) relictis
 Dijs immortalibus, mendicissimū
 illum fabri filium, cruci suffixum,
 adorabitis ? quænam vos ad tam
 scelestum facinus adegit vecordes
 infania ? qui stolidus impulit fu-
 ror ? qui malus genius ad tam au-
 dax, nefarium, & pudendum per-
 pulit scelus ? Dum sanctissimis ego
 edictis, seditiosam Sectam, ipsa,
 quam Vepri sectantur deteriorē,
 molior euertere, dum diris impios
 istos cōsceleratos homines, & Ne-
 mesi trado, dum acerbissimis tor-
 mentis perimo, erunt in meo e-
 xercitu milites adeò audaces, qui
 omnia floccifaciant, & patiar, &
 feram ? nulli mihi erunt satis ad
 vos excruciaños tortores, ad pe-
 rimendos carnifices, nulli lania-
 tus iram compescent meam, vin-
 dex

dex quoque de vobis supplicium
 fumam, trucidabo scelestos, fla-
 gris cedam, fustibus quatiã, plü-
 batis contundam, vngulis ex-
 carnificabo, laminis ardentibus,
 lampadibus exuram, pectinibus
 dilacerabo, dentibus ego meis,
 vos nequissimos discerpam, vul-
 turibus, & feris, sacilega busta o-
 bijciam. His vbi minis, & barba-
 ro, ac immani terrore euertere mi-
 litum infractum pectus, & arietare
 constantiam admolitus est, pella-
 cibus inuadit blanditijs, deposito-
 que leonis exuuiis, vulpinum as-
 sumit, & verbis affatur dolosis.
 Agite, inquit, generosi milites,
 eiurate Galilæi sectam, recogita-
 te, dedecere humilem, & seruilem
 christianorum conditionem, ve-
 stram ingenuitatem. Recolite Ge-
 nus vestrum, recolite militares ho-
 nores, quibus vos condecoratos
 præ ceteris extollam, modo exe-

30 ACTA S. SAVINAE

cremini nuperam istam plebeiorū
hominum, vilium cerdonum hæ-
resim, rescindo edicta, veniæ lo-
cum cōcedo iuuenili errori, quic-
quid in nostras leges patratum à
vobis est, impunè condono, ma-
gnis præmijs auctos, & honori-
bus amplissimis, apud me retine-
bo.

His Nabor, qui Foelici ætate
erat maior, & erectior videbatur.
Christianam (inquit) religionem,
quam diris, Imperator, deuouisti,
& omni studio niteris obterere,
nos constantissimè amplectimur,
& vereimur; Christum Iesum, quē
Galilæi, & fabri nomine blasphe-
mo ore traducis, & contumelijs
proscindis, vt Deum, & humani
Generis Saluatorem agnoscimus,
& colimus; Edicta illa tua, quæ di-
uinæ legi aduersantur, vt irrita
credimus, & non seruanda duxi-
mus; humilem, quam exprobras
chri-

christianorum conditionem, cui-
cunque nobilitati præferimus, &
honores, quos polliceris, tantæ
impietatis proemia, libentissimè
recusamus; tormenta vero, quæ
comminaris, cupidissimo animo
pro Christi amore subire parati su-
mus. Utinam tu saxea illa faci-
norosorum hominum agalmata,
quæ colis, hodie euerteres, & vnũ
tantum Orbi vniuerso Deum, qui
Christus est, præesse agnosceres.

Maximianus hac Naboris respõ-
sione, propè obtorpuit, & occæ-
cata iracúdia percitus, parum ab-
fuit, quin ipse districto gladio, car-
nificis munus obiret, & vtrumque
suis manibus contrucidaret. Sed
represso nonnihil furore, quædam
secum ferox immurmurans cingu-
lo militari exutos, iubet ambos in
carcere trudi, & situ, & pedore,
ac inedia confici. Carceris locum,
quo Nabor & Foelix macerati

B 4 sunt,

sunt, Boninus Mōbritius, rerum
 Ecclesiasticarum, teste Card. Ba-
 ronio probatæ fidei auctor, iuxta
 Circum fuisse scribit, qui propè
 Palatium erat, in eadem cuius su-
 pra meminimus Regione Ticinen-
 si, à Traiano Imperatore, insano,
 vt quidam scripsere, sumptu ædi-
 ficatum. Quatuordecim vbi dies
 vel pane etiam, & frigida priua-
 tos detinisset, quod mortuos iã
 crederet, superstites admiratus,
 imperat educi. Vt vero vel ex ip-
 so fastoso apparatu deterreretur,
 in ipso Hippodromo Circi subli-
 mi in sella multo licitorum agmi-
 ne, qui fasces præferebant expe-
 ditos stipatus, tribunal apparari
 iussit; atque se coram adductos,
 blanditijs adoritur; vt Herculis
 Idolo, sacrificiorum libamenta of-
 ferrent, hortatur. Aderant cum
 ligneis simulachris & acerra flami-
 nes, parati si annuissent Christi
 mi-

milites Deos venerari, thura, il-
 licò, & odores incende re. Cæte-
 rum cum firmos, & constantes,
 nec vllò modo sanctissimum eo-
 rum consilium vel infringi, vel
 emolliri posse animadvertit, A-
 nolino suæ perfidiæ Confiliario,
 in crastinum virgis, & plumbatis;
 alijsque cruciatibus vexâdos tra-
 dit, qui ipso Imperatore nequior,
 blandis adoritur verbis; sed cum
 nec quidquam se proficere vide-
 ret, ludereque operam, & labo-
 rem, tempori cedens, & efferue-
 scienti in vltionem indignationi
 frœnum inijciens, reduci in vin-
 ctula iubet, militarique custodia;
 quòd magicis præstigijs, eos om-
 nia illudere arbitraretur, quæ di-
 ligenter excubaret, obsepsit. Qua-
 tuor inde post dies, rursus erga-
 stulo eductos, nouis aggreditur
 conatibus impetere; vbi verò vin-
 cti sæuissimi Imperatoris, & per-

diti Anolini Consiliarij in cōspe-
 ctum pertracti venissent, sanctis-
 simos denuo iuvenes, ita alloqui-
 tur. Ergo ne etiam clementiam
 & lenitatem illuditis meam? tan-
 tam patientiam, qua peruicaciam
 istam vestram diu perfero, etiam
 ridebitis? Hic aut vobis est demū
 Dijs immortalibus immolandum,
 aut infamis, per dirissima tormen-
 ta mors subeunda. Nihil opus re-
 spondent, Imperator, mora, ex-
 pedilictores, & carnifices, en cor-
 pora, dilania, dilacera, obtrun-
 ca, trucida, quodcunque tormen-
 tum nobis erit iucundissimum so-
 latium; pro Christo, dummodo
 hoc perfruamur, nihil cœtera per-
 pendimus. Exarsit his dictis ty-
 rannus ira, imperat ambos exten-
 sos fustibus contundi, præcone in-
 terim blasphemio ore clamante.
*Sacrificate Dijs quos Imperator & omnes
 orant; tum delassatis diuerbe-*
 ran-

rantibus, qui quinque excēssere
 terniones, vt Mombritius scribit,
 Naborem, quem deprehenderat
 responsis audaciorē, iubet in
 equleo suspendi, Fœlice spectā-
 te, quod immanissimis collegæ
 cruciatibus, perterritum, speraret
 animi robur remissurum, ardentes
 mox nudo corpori lampades ad-
 mouent, Tyranno urgente, mem-
 bra exurunt, fidiculis artus dila-
 niant. Quo spectaculo Fœlix tan-
 tum abest, vt perterritus constan-
 tiam remiserit, quin potius erec-
 tior, alacriorque euaserit, nihilque
 magis percuperet, quam vt sibi
 dirissima illa tormenta indiceren-
 tur. Quamobrem spe elusi tyran-
 ni, ira que efferatior Maximianus
 effectus ingentem extrui mandat
 lignorum pyram, & incendi, am-
 bosque voracibus flammis viuos
 ambursi. Illi incensum in rogam
 immissi, fornacis babilonicæ mi-

raculum renouarunt, diuinamque
 toties in Christianis rogo inie-
 ctis, potentiam, nouo compro-
 barunt exemplo, oblitus est siqui-
 dem suæ virtutis ignis, nec flam-
 ma ausa est inclytos Dei seruos,
 vel minimum violare; quin illæsi
 ipsis in flammis Imperatori, &
 Consiliario insultant. Fides in-
 quiunt nostra, quæ in Christo est,
 non cruciatibus vincitur, non gla-
 dio superatur, non flammis exuri-
 tur, nihil nobis hac ignominia glo-
 riosius, nihil hac vexatione iucun-
 dius. Resipiscite vos tandem, &
 Deos illos vestros, quorum cri-
 mina notiora sunt, quam nomina,
 ignibus concremandos, iam tra-
 dite. Imperator eo miraculo in-
 sanior effectus, quòd Aegyptiaca
 obstinatissimè incantamenta cre-
 deret, maioreque martyrum di-
 ctis iracundia excandescens, ca-
 thenis iterum, manibus, pedibus-
 que

que reuinctos, tenebricosiorem in
 carcerem detrudi iubet, multisq;
 lictoribus, qui excubias agerent
 adseruandos tradit. Triduo ela-
 pso, cum Mediolano Laudam-Pō-
 peiam contenderet, ferreis illis
 cathenis constrictos, vt ludibrio
 essent exercitui vniuerso, cœte-
 risque christianis terrori, post se
 raptari iussit.

*Sauine facundia, maximaque ani-
 mi pietas, cum Naborem, et Fæ-
 licem inuisens, ad martyrium for-
 ziter subeundum adhortatur.*

CAP. III.

iuitatē ingressus Lau-
 densem Maximianus
 Imperator, ferali illo
 portento, quod im-
 manium belluarum more, victos
 pios

pios Christi milites pertraheret ,
 rumore totam replet urbem, ciet-
 que, suis enim prope cōmota sedi-
 bus, ciuem commouit vniuersum,
 frequentissimus omnium Ordinū
 numerus, in occursum confluit
 Imperatoris, vel ex eo, quod iam
 fama peruaferat, quibus Mediola-
 ni, gemini illi martyres essent af-
 fecti supplicijs, qua animi firmi-
 tate, tot, tantasque poenas subijf-
 sent, igneque demum mulctati dā-
 num nullum incurrerint, maxi-
 maque erat iniecta cupiditas, &
 fidelibus, & gentilibus, strenuos
 illos, & inuictos iuuenes spectan-
 di. Videre igitur erat circumfu-
 sam vndiq; omnis conditionis tur-
 bam, & quidem Gentiles, quorum
 corda duriora, sibilis, & sannis ir-
 ridere, foedas quasq; obuias quif-
 quillas in ora martyrum projice-
 re. Fideles vero colere tacitos
 excelsæ, & penè admirandæ vir-
 tutis

tutis milites , laudibus extollere, optimumq; martyrij euentum apprecari. At vero martyres erecto , hilariq; animo incedebant , probra ducebant honori , & gloriae , ingentiq; gaudio Apostolorum exemplo gestiebant. Quòd digni essent , pro nomine Iesu cõtumeliam pati. Sauina , vt certa assequor coniectura , viro tunc orbata , quæ sanctissimam illam Iuditham in veteri Lege celebratissimam fœminam , sibi imitandã delegerat , domestico in conclauis , fecerat sibi secretum cubiculum , in quo remota anachoresi delectata , orationibus vacabat , ac ieiunijs , die , ac nocte ; corpus cilicio edomabat ; flagellis crebro cedebat , vt & in officio contineret , & lasciuientem illecebram compesceret , & à tartarearum Sirenarum susurris prorsus auerteret ; pernox demum , ac vigil , psalmodia,

diæ, diuinæque scripturæ lectioni
 insistens, crebris adeo hæc agens,
 hisque immorans diuinis exarde-
 scebat flammis, vt se, se, identidē
 Holocausti instar Deo quotidie
 immolaret. Suis ergo in ædibus
 tunc temporis clausa, vrbe[m] cla-
 moribus obstrepentem, buccina-
 rum sonitum, tumultuantisque e-
 exercitus, currum, & quadriga-
 rum rumores obaudiens, excita,
 vernis, & domesticis puellis aduo-
 catis, siscitatur, quid illis tum ru-
 moribus Ciuitas personaret vni-
 uersa? Illi rem omnem ignaræ vr-
 banarum rerum Sauinæ, vt quæ si-
 cut vitis abundans in lateribus do-
 mus suæ delitescens Coelo cum
 Angelis, diuisque diuersabatur,
 planè edisserunt; Crudelissimum
 adesse Christianæ religionis ho-
 stem, Maximianum Imperatorē,
 qui secum duos Christi milites, le-
 gissimos iuuenes, immani ferita-
 te,

te, æreis cathenis arctissimè reuinctos, nudatis corporibus, currui alligatos pertraxerit, nullius sceleris conscios, sed christianæ reos pietatis, totamque seriem Mediolanensis martyrij, multis cum lachrymis explicant.

His, pijsissima nurus, sensit maximè pectus vehemèti ictu percelli, animumque perpungi. Hinc dolore quatitur, inde lætitia triumphat; dolorem creat sæuissima Imperatoris indelectos Cœli milites, exercita crudelitas; ingerit lætitiâ martyrum constantia; superata tormenta; miraculum ignis; quibus probè iam nouerat, Christianam religionem, subinde cœpisse incrementa: iniecta illico sanctissimæ Matronæ, maxima cupidø, martyres alloquendi, cœpitque mente opportuna machinari media, vt pijsissimo sui animi voto frueretur; cessit illi euentus ex-

sen-

42 ACTA S. SAVINAE

sententia . Triduo enim Imperator , martyres Laudæ haberi iussit in custodia , vt interim nouis aggrederetur artibus, inuictam constantiam; & eiurare cogeret Christum , quem colebant Iesum , vel blandis pollicitationibus, vel cruciatuum horrore . Quod vbi illa didicit , ea qua in Vrbe Laudensi pollebat auctoritate, & gratia, vt quæ generis nobilitate clarissima, facultatum censu prædiues, facile custodes, pecunia ingenti donatos flexit, aditumque sibi in carcerem , ad alloquendos martyres patefecit ; in hunc demum admissa, hilari vultu, intrepida virago , Christi milites consalutat , & valere iubet , seque christianam fassa, ruit in genua , ferreas , quibus constricti erant, cathenas exosculetur . Quantam hic, vbi lectissimi illi iuuenes , heroinam illam, vel solius vultus maiestate verendam

con-

conspiciunt, christianamque esse intelligunt, animo lætitiā conceperint, diuinare quisque facile potest. Tum vero Sauina, magna, qua prædita erat eloquentia, faces admouente pietate, diuinoque amore pectus, quo maximè exardebat inflammante, his sanctissimos milites cœpit ad strenuè subeunda martyria exhortari. O nunc verè deuota Christo, & Cælo capita, ò lectas Christianæ Ecclesiæ victimas, quibus vos exornem laudibus? quæ vobis isto in conflictu positis, fausta apparebor? Iam nostis quæ adorea vos expectet gloriosissimi certaminis, vt mihi non admonendi, non incitandi ad agonem, sed laudandi potius sitis, qui hanc pugnam, cū rigido nostræ Fidei persecutore, à vobis initam, pro pijsimo legislatore nostro Christo Iesu, multo gloriosiore cōcepistis futuram,

in-

44 ACTA S. SAVINAE

infractis animi viribus, quibus cœ-
 tera tormenta pertulistis, quàm si
 de prophanis hostibus victores, in
 Romano Capitolio tryumphum
 àgeretis . Illa, illa, quam nunc
 Cœlum apparatus, tryumphalis co-
 rona exoptanda est, quam vos ge-
 nerosi, & prudentissimi milites,
 quernæ, vel murali, quas terrenus
 Imperator suis militibus cōcedit ;
 leue, multi laboris, & periculi, cō-
 pendium, præponitis ; immortalē
 occasuræ : solidam adumbratæ :
 cœlestem terrenæ ; qua demū ve-
 ro honore, & gaudio in theatro il-
 lo Empyreo afficiemini . O bene
 concepta vestra consilia, ò bene
 reiectam prophanam militiam, vt
 in Christi exercitu nobiliore in-
 retis. Macti animo, ò Cœlo gra-
 tissimi, acriores, antea actis nunc
 exerendæ sunt vires, vltima restat
 & gloriosa vestri alea certaminis,
 quæ desudatos hætenus labores
 æter-

æternæ memoriæ consignet, modicum passi, æternum Cœlesti illa curia estis triumphaturi; Vos hic infestissimus noster hostis detinet ad deditiōē, sperat adhuc, minis, & tormentis, vel deinum nece, quam horribilem interminatur, vestram labefacta re constantiam. O stolidum illum, qui nesciat, quàm potentior sit Christi vestro in pectore cōceptus amor, qui ignoret, quàm impigri evadāt illi, qui dulcissimi Iesu iacula pectori, vel semel defixa senserunt. Agite ista ad æthereas illas sedes erumpendum via; Hæc vera est semita, qua tum veteris Legis patres, tum nouæ; Christo præeunte ad Cælum perexerunt, quæ vestra erit gloria, parem cum generosis illis Machabæis de perfido Christi, & Christianorum hoste euehere trophæa. Quæ laurea, cum sanctissimis Apostolis cū pro-
 tho-

thomartire Stephano, tutelari nostro Barnaba, Leuita Laurentio, cum tot iam Ecclesiæ martiribus victrices præferre palmas? Quod dedecus vero esset si erecta illa, ac valida vestra iuuentus, ab octogenario Eleazaro, tantaque fama cõcelebratis antagonistis Machabæis, qui sola sanguinis Saluatoris nostri, qui nõdum effusus erat contemplatione, pro patrijs legibus, pro Dei honore, fortiter occubuere, vinceretur? sed quid emeritæ senectutis Eleazari, quid robustissimorum iuuenum Machabæorum, quid sanctissimi nostri Barnabæ, quid Stephani, quid Laurétij in eludēdis tyrānorū cruciatib⁹ vegetas vires cõmemoro? Imbelles ipsas foëminas, tenellas virgines, lactentes ipsos infantes, cum insigni lauræa martirij, Cœlo iam inuectos veneramur. Ipsa libentissimo animo prima irruam in

fe-

feralia machinamenta . Certate
fortes milites, strenuè dimicatè .

En ex illa, cœlesti specula Iesus ipse,
certamen vestrum contemplatur,
quod illi spectaculum, quàm
iucundum præbebitis, Theatrum
eritis Deo, Angelis, & hominib⁹.
En celestes explicatæ phalâges:
en viri illi, qui virentibus redi-
miti fertis, & quem dealbauerunt
in sanguine agni amictu candido
præcincti, vestro inhiant adesse
certamini, en tutelares Angeli,
qui vestrâ morantur victoriâ; Ipsa
etiâ quæ fursû est Hierusalē patria
nostra, quæ nouo gestit gaudio cū
in vacuas desertorum dæmonum
sedes, nobiles è Mundo victores
videt inferri.

His Sauina suauissimè vincula
identidem exosculans, allocuta est
martyres, breui illa mora, quam à
Satellitio pecunia impetrarat .
Interim vero singulis diebus fra-
ctos

48 ACTA S. SAVINAE
ctos iam & penitus languidos mar-
tyrū artus, frugali edulio refice-
re, & recreare non prætermisit.

*Quo loco, & tempore, Nabor, &
Fœlix, martyrio sint per-
functi.*

CAP. IV.

 Riduo elapso, arbitra-
tus Maximianus, Na-
borem, & Fœlicem,
cruciatuum iam per-
tæfos, animoque fractos, deditio-
nem facturos, ad se extra Urbem
accerfit, eos rursus flagitiosis blã-
ditijs adoritur, tum trucibus, & mi-
riacibus verbis; sed cum nihil profi-
cere animaduerneret, & nouis, iu-
uenes erectiores Savinæ suasioni-
bus effectos, vrgere tormentis, in-
tempestiuum duceret, capitalem
hanc

hanc sententiam, ipse auerso præ indignatione vultu legi iussit. Nabor, & Fœlix, ignauissimi nostri exercitus milites: Deorū immortalium desertores: magicis artibus infames: virgis Quiritū lege prius cœsi, capite plectantur.

Prolata in martires sententia, sacrilego lanistę obtruncandi traduntur: hic quadragies sæuissimè diuerberatos, funibus constrictos, ad locum, quo capite plectendi erant, perduxit. Laudēsem Agrum ad duodecim milliaria, exiguus irrigat fluuius, cui nomen Silerus, Celeram, & Exceleram, à priscis scriptoribus appellatum inuenio, hic è minutissimis Mulazani, & Dresani erumpentibus aquis, duplicem habet scaturiginem, lenis vero ad eò fluit, vt stagnum potius, quàm elabentem dixeris fluuium; Cazimanum non pròcul à Lauda uetere, aliasq; villulas, in-

50 ACTA S. SAVINAE
 terluit, mox Sancti Colūbani Cē-
 nobium prætergressus, in Lam-
 brum, non ignobile flumen, à quo
 Laudenses ipsos Lambranos à
 Suetonio dictos animaduerti, in-
 fluit. Fama è Sileri aquas, longo
 tractu, à vetere Lauda præterfluē-
 tes, SILERANVM alluisse, Op-
 pidoque nomen dedisse, alueus e-
 nim inspicitur, quem sicco cuique
 vestigio vadari licet. Effert vero
 quà ruderata tellus veteris Laudæ
 cernitur, exiguam partem exesi,
 & semidiruti pontis, in quo Na-
 bor, & Fœlix, proprio sanguine
 purpurati, lauream tandem mar-
 tirij, tot tormentis promeritam,
 sunt consecuti. Fama est coelestis
 prodigij veneratione concepta,
 cum reliquæ huius pontis partes
 euersæ, olim instaurarentur, pau-
 cos post dies disiectas, & repetitis
 vicibus restitutas, præcipites ite-
 rum ruinam, magna sanè accolarū
 ad-

admiratione edidisse. Pius autem
 martyrum auspicijs contigisse ar-
 bitror, quod eo profus die, quo
 pontis huius tot Italiæ, & Laudē-
 sis præcipuè Urbis excidijs, inco-
 lumis seruati, prodigium scribere
 mus, litteras ab eruditissimo, &
 religiosissimo viro Defendēte Lo-
 dio, eius Urbis Cathedralis Ec-
 clesiæ Canonico, acceperimus,
 quibus retulit, paucos ante dies,
 Sileri aquas, creberrimis imbri-
 bus, quibus hac hyeme tellus im-
 maduit auctas, cum turbineis vor-
 ticibus raperentur, nec aggeres
 tantum, sed obuia quæque deua-
 stassent, eius etiam pontis, quæ pe-
 nitus iam exciderant, vt vix vn⁹,
 & alter superesset laterculus, fun-
 damētorum vestigia, suo loco ex-
 cussisse; en vero cum propediem
 indigenæ totam illam iam machi-
 nam lapsuram arbitrarentur, vix
 suo locomotam, paululum decli-

53 ACTA S. SAVINAE
natam vident, vt integrum seruetur adhuc sanctæ venerationi, sacrum, & perantiquum illud monumentum. Cæterum vrbis Laudensis Decuriones, tres supra viginti ab hinc annos, non pròcul à vetere illo penè exciso, nouum pōtem viatorum commoditati erexerunt, hoc appposito grandioribus marmore insculptis litteris, elogio.

DIVIS
NABORI ET FOELICI
QVOD ISTHAEC ANTIQVI
PONTIS EXCELERAE
VESTIGIA

CHRISTO IMOLATI SANGVINE
CONSIGNARVNT
VT MIRE TOT SAECVLIS
PERMANERENT.

DECVRIONES LAVD.
PONTE RESTITVTO EADEM IL-
LIBATA SERVARI ICONEM LA-
PIDEMQVE PONI VOLVERVNT.
ANNO M. DCIII.

Verum

Verum hoc beatissimis illis martyribus relictum est monumentū , cum antiquitus , & suburbium , & Porta veteris Laudæ, quæ ad pontem illum patebat , Naboris , & Fœlicis , appellationem obtinuerit , donec vltimum vrbs ipsa aduersi Martis est passâ excidium . Vincunt tamen vetustate attriti illius pontis rudera , vastos quoscunque à S.P.Q.R. suis Imperatoribus, ad earum pompas exornâdas erectos fornices triumphales , cum ianoxij illorum martyrū guttulis sanguinis , vt creditur , hætenus sint respersa .

Non me latet scripsisse Zachariam Lippeloum , Naborem , & Fœlicem, Lugdunum à Maximiano perductos , martyrium consummasse . Verum hic cum non semel in horum martyrum historia, erroribus , vt dicemus , sit lapsus , non mirum , si in hoc etiam minus

54 ACTA S. SAVINAE
verè scripserit . Quod attinet ad
annum quo sacri iidem milites ,
martyrio sunt perfūcti, scio Card.
Baronium , cuius auctoritati sub-
scribit Lippelous , eorum obitum
reijcere in annum restitutæ salutis
trecentefimumtertium, qui fuit po-
stremus Imperij Maximiani , sed
cum ad tanti scriptoris manus ,
Chronica veteris Laudensis Vr-
bis , erudito sanè stylo , à Ioanne
Musto descripta (quod sciam) non
peruenerit (nullam enim de ea
mentionem , vt de Otthonis Mu-
renæ eiusdem Urbis Chronica
manuscripta , apud ipsum reperi)
facilè potuit fieri , vt cum nō tam
Naboris , & Foelicis , quàm plu-
rium aliorum martyrum , tempus
martyrij ignoraret , quos tamen à
Maximiano damnatos inuenerat,
in annum eius Imperij vltimum ,
eorum omnium natalem diem re-
iecerit . Nos annum ducentefi-
mum

num nonagesimum secundum à Ioanne Musto adnotatum, Naboris, & Fœlicis sanctissimo obitui consignabimus. Deo enim benè fortunante cum fortè id agentes, Bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani, vbi hæc scribimus, & edere paramus manuscripta discutere-
 mus, incidit in manus illius Chroni-
 cæ exemplar, latinis & longobardis characteribus mixtim conscriptum, vetustæ adeo formæ, vt vix legi possint, eius hic concepta verba subscribam.

Testatur etiam gloriosi milites, Nabor, & Fœlix, quos anno Christi à natiuitate CCLXXXII. atrocissimi Maximiani Imperatoris editto Sileri super pontem detructos fuisse legimus &c. Haud enim vereor, ea, quæ reperit, diligentissimus auctor, suæ Urbis tabulis consignata monumenta, præsertim quæ de Naboris, & Fœlicis martyrio agunt, magnæ tunc fuis-

56 ACTA S. SAVINAE

se auctoritatis, cum nihil omnino hæfaret, sed tanquam rem exploratissimam, quem adnotauimus annum ducentefimum nonagesimum secundum, Naborem, & Felicem extremo supplicio affectos, enarret.

Diem vero martyrij fuisse quarto Idus Iulij, tum Romanæ, tum Ambrosianæ Ecclesiæ fasti dies, tum omnium scriptorum auctoritas, planè conuincit. Quod vero Vsuardus scribit, biduo ante festum eorum diem in Africana Ecclesia celebrari; inde euenisse reor, quòd cum ij, qui earum Regionum Acta martyrum scriberent, litteras accepissent, quibus certiores redderentur, septimo Idus Iunij, Laudam Sanctos martyres fuisse à Maximiano ptractos morte mulctandos, arbitrati sint, postridie eorum agonem contigisse, quo in eorum Ecclesia, annua est
eis,

eis, per eadem tempora, decreta
festiuitas.

*Sauina pietas in curando marty-
rum funere.*

C A P. V.

SAVINA vbi Naborem, &
Foelicem, martyrio laurea-
tos agnouit, eorum vero cadaue-
ra, Imperatoris edicto, quod sce-
lestissimus minitatus fuerat, in
campo lappulis, & filice sylue-
scente, quo citius à feris, & car-
niuoris volucribus dilaniarentur,
inhumata iacere, protinus secum
agit, quomodo suos inuehat in la-
res, & sacris bustis adhibeat pol-
linctores, iustaque, ritu Ecclesiæ,
persoluat. Erat illa, pijs hisce o-
peribus iam intenta, sedulamque
nauabat operam, nullis perterrita

58 ACTA S. SAVINAE

impiorum minis, ne Christi milites, qui mortem oppetebant, sepultura, & pijs inferijs carerent, sed in Naboris, & Fœlicis curando funere, multo magis sollicita est visa, quos singulari quodam amore, & veneratione, viuos fuerat complexa, eosque cupiebat domesticis in Aedibus, grassante paganorum persecutione, diuos tutelares habere. Nouerat scilicet pia mulier, quantis Obededom Gethei, Domus, olim fuerat cumulata beneficijs, cum in eam Arca Domini illata est; itaque coelestis gratiæ rores, copiosius sibi affluxuros concipiebat, sacris illis reliquijs, quorum animæ iam in Coelum tryumphantes, sero gloriosi martyrij insignes euolabant. Non diutius igitur cunctata, imperat carbasea lintea expediri, pretiosaque domesticæ gazæ vasa aurea, & argentea. Occiduum
vbi

vbi Solem cuncta tenebris opple-
 uisse vidit, intempestæ noctis si-
 lentio, ex vrbe egreditur, rectaq;
 ad Sileri pontem contendit. Ad-
 sciuerat sibi comites, ex domesti-
 cis, & externis, quos Christianæ
 religionis assertores nouerat; pijs
 operibus intentos: animo intre-
 pidos, & paratos si quid incurre-
 ret aduersi, ad subeundam etiam
 pro Christo mortem. Pontem
 transgressi, vbi ad illos incultos
 campos, in quibus sacra iacebant
 pignora, cœno, & sanguine de-
 foedata peruenissent, ferali aspe-
 ctu commoti, illico præficarum
 munus obeuntes, diffluunt in
 lachrymas, flexisque genibus, pia
 deuotione, sacras submisso mur-
 mure preces recitantes, adeptas
 martyrij corollas, fortissimis illis
 militibus gratulantur. Tum Sa-
 uina ipsa capita quæ recisa seor-
 sim iacebant, suis surrepta mani-

60 ACTA S. SAVINAE

bus, holosericoque inuoluta velo,
 periscelidi adaptat, à se deferenda:
 truncos alij corporum lineis
 implicant linteis: alij humentem
 sanguine tellurem, spongia ab-
 stergunt. Inde sacro illo ditati
 thesauro, in Urbem, præuia Sauina,
 læti reuertuntur; quæ Aedes
 suas ingressa, domesticum in Sa-
 tellum intulit. Iam multæ Ro-
 mani Imperij prouinciæ, exhibita
 bustuariorum barbarie, qua de-
 mortuorum corpora funerea in-
 censa pyra, cremabantur, Assirio-
 rum, quos Persas dicimus, Aegy-
 ptiorum, finitimarumque gentium
 morem inuexerant, penes quos,
 vetustissima erat consuetudo, non
 melle modo, sed myrrha, aloë, ce-
 dro, & id genus aromatibus cada-
 uera oblinire. Id inter cœteros
 Romanos scriptores, testatur ele-
 gantissimis carminibus Lucanus.

Aegy-

*Aegyptia Tellus,**Claudit odorato, post funus stantia saxo
Corpora.*

Sanè Christianis præsertim, per-
quàm familiare huiusmodi institu-
tum fuisse, non modo Christi Ie-
su Seruatoris nostri exanimati cor-
poris, peracta à Iosepho ab Ari-
mathia aloes, & myrrhæ, pijsissima
inunctione, sed ex vetustissimis
primæuæ Ecclesiæ martyrum vi-
tis, qui capite dimiauti, aromati-
bus, antequam humarentur, con-
diebantur, certo didicimus. Sau-
na ergo ea, qua prædita erat ani-
mi pietate, & liberalitate, nihil in
curando martyrum funere, aut
impensæ, aut officij prætermisit.
Ipsa pollinctoris mun⁹ exequitur:
ipsa lauit: melle delibuit, & inun-
xit. Multisque funalibus locum,
vbi sacra furta reposuerat exor-
nans, quæ meditationibus, quæ di-
uinis epicedijs, tota illa nocte li-
tare,

tare, & parentare non destitit. Gaudebat suas Aedes, martyrum cadaueribus, sepulchri, ac Templi loco cessisse, nesciebat vero inde diuelli, crebro dauidicum illud repetens. Hæc requies mea, hic habitabo, quoniam elegi eam. Assiduus demum pios martyrum manes fatigabat precibus, ut sibi diuinam gratiam, pacem Ecclesiæ apud Deum identidem apprecarentur.

Sed enim in sanctos martyres, impensa à Savina charitatis officia, quòd eius aut affines, aut consanguinei essent, ut Paulus Moriggia, haud alia, quam Io. Antonij Galerati coniectura innix⁹ scribit; potius addo, ne quidquam, quod ad hanc historiam locupletandam legerim, prætermittam, quàm mihi alijsve persuadeam. Ex Moriggia vero familia, fuisse martyres istos, quod Ambrosiana

na

na Ecclesia in hymnis, & Respon-
forijs, quæ eorum festo die canēs
Mauri genus, appellet, extorta al-
literatio est, cum præsertim eodē
in hymno, Sāctus Victor martyr,
Mauri & ipse genus dicatur. Ver-
ba sacri illius Carminis hæc sunt.

Victor, Nabor, Fælix, pij

Mediolani martyres,

solo hospites, Mauri genus

Terrisque nostris advenæ.

Cur ergo potius Paulus Moriggia
à Nabore, & Fœlice, quam à Vi-
ctore, Mauriggiorum, seu Morig-
giorum, repetit generis claritatē?
neque in epistola, quam libro ter-
tio suæ Mediolanensium antiqui-
tatum Historiæ præfixit, & Morig-
gij stemmatis studiosis, eiusdemq;
consanguineis, & affinibus nuncu-
pat, cum multos sui Generis vi-
ros, & mulieres sanctitate illustres
recenset, ulla ab ipso fit Victo-
ris martyris mentio? Sed fuerint

Na-

64 ACTA S. SAVINAE

Nabor , & Fœlix, Moriggij , quibus tabulis, vel testibus, probat affinitate, vel cōsanguinitate fuisse cum Savina cōiunctos? iuvenes exteri , qui nullo militiæ gradu à scriptoribus (si vnum excipiamus Lippeloum, qui omnium nuperimus acta eorum descripsit) decorati dicantur ; casu Mediolani , in exercitu Christiani inuenti, & accusati, quomodo tam breui cum familia tota Italia nobilissima, affinitatem contraxere? Quamobrè fides narrationis huius, sit penes auctorem , nos reliqua profequamur.

Dum hæc Laudæ gerebantur , ceterimanus ille Briareus Maximianus, relictis Mediolani satellitibus, qui Christianos vndique conquirent, in pusillum Christiani nominis gregem, immanissimè, vel absès per emissarios illos bacchabatur. Capti sunt inter cœteros

Cassia-

Cassianus, Licinius, Secundus, Seuerinus, & Alexander, teterrimumque in ergastulum detrusi.

Degebat tunc ea in vrbe, in qua sua etiam agnoscebat natalia, vir morum probitate conspicuus, cui nomen Maternus, hic à sanctissimo Episcopo Myroclete presbiter inauguratus, sæpe carceres, crebro fustium contusiones, diuini dispensatione consilij, quòd ad regendam Mediolanensem Ecclesiam destinaretur, euaserat. Hic ubi accepit Sauinam masculo animo, ipsis in carceribus Naborem, & Foelicem conuenisse, liberaliter eos, & omnibus Christianæ charitatis officijs tractasse, eaque perorante martyrium constantissime consumasse, magnis se sensit sanctæ æmulationis facibus inflammari. Ergo ratus illud, quo perfungebatur presbiteri, & primicerij munus, eadem à se, & maio-

66 ACTA S. SAVINAE

ra charismata deponere, quinque
 illos martyres in carcere, diaria
 recreat annona, incendit ad con-
 stantiam, nihilque relinquit, quod
 ad martyrum vel confirmandum
 in fide animum, vel ad curandum
 corpus videt pertinere, quin dum
 frequens hoc officio intentus, a-
 pud carceres est, Maximiani auli-
 cos viros duos, Carpophorum, &
 * Xāthū; & Alexandrū militē qui
 iā christianæ fidei non exiguā pe-
 ctore alebant flammam, quam ex-
 citarant assiduæ auribus perceptæ
 Christianorum, qui in vinculis de-
 tinebantur horariæ preces, sacro
 tingit lauacro, & pia instructos ca-
 thechesi, cum Fidele sibi fidissimo
 socio Nouo Comum, & Clauenā,
 trans Larium lacum, Euangelij
 præcones legat, easque oras, lau-
 rea etiam martyrij decorarunt.
 Hæc Savinæ prædicata exempla,
 dedere multorum animis incensæ
 cha-

charitatis fomenta ; ipsam verò
 suis in laribus, religiosas Naboris,
 & Fœlicis reliquias, annis octo su-
 pra decem, toto nempe illo tem-
 pore, quo Mediolanensis Ecclesia,
 crebris persecutionibus perculsa,
 ac penè eversa dirissimè afflicta-
 tur detinuisse manifestè prodit, tū
 manuscriptus codex vetustissim⁹,
 qui in maiore Xenodochio Lau-
 densis Urbis asseruatur, in quo au-
 ctor, vbi Sauinæ historiam aggre-
 ditur huiusmodi præfixit titulum,
 qui characteribus minio exorna-
 tis, hætenus inspicitur .

Miraculum S. Sauinæ de anno

310.

Tum præterea vetustissimum
 Martyrologium M. S., quod in
 Bibliotheca Cœnobij Mediola-
 nensis Sancti Francisci reperi, in
 quo hæc leguntur .

*Mediolani Trecentesimo decimo anno, die
 deci-*

68 ACTA S. SAVINAE

*decimoctava Maij Translatio Sanctorum
Martyrum Naboris, & Felicis, & fiet Fe-
stum duplex maius.*

Porro diuturno tantorum an-
norum curriculo, quas christiana-
rum virtutum faces Savina exe-
ruerit, quæ pia opera perpetrarit,
quæ charitatis in alios sanctos
martyres, in pauperes officia im-
penderit, penitus iniuria, tum tem-
porum, tum hominum scelere, igno-
ramus: Sed nullus mihi ambigen-
di relinquitur locus, cum iam cæ-
lesti obsecundante aura, ad æter-
nam illam patriam prouheretur,
nihil prætermisisse, quo benè inco-
hatae vitæ fastigium imponeret, &
thesaurum Euangelicæ perfectio-
nis, in agro absconditum, cæteris
posthabitis inquireret, & repertū
coemèret.

*Naboris, & Fœlicis corpora sacro
in Cœmeterio humanda, Me-
diolanum Savina defert.*

Cap. VI.

Appetebat iam annus salutis trecentefimusdecimus, & sextus iam excefferat, quo Maximianus Herculi⁹, Diocletiani collega exemplum secutus, purpureū paludamentum Mediolani deposuit, quamquam vero quos perditum illi tyranni asciverant in Imperium; Constantius Chlorus, & Galerius, par in christianos odiū conceptum conseruarent, & funestissimis cladibus in Christi asselas grassarentur; nonnihil tamen visa est Ecclesia respirasse, iamq; apparere quædam veluti illucescentis auroræ crepuscula, quæ

So-

70 ACTA S. SAVINAE

Solem lucidissimum, & innubilū oboriturum, propediem protenderent. Constantinus enim, qui à latinis ob sibi demeritam benefactis christianā Rempubicā MAGNVS, à Græcis vero MAXIMVS dictus fuit, defuncto Eboraci Constantio patre, & testamentarijs genitoris tabulis, & totius Imperij suffragantibus votis, Imperator decernitur. Ab hoc quanta Christiani vniuersi receperint commoda, nostri non est instituti pluribus recensere. Certè in eo admiranda est diuina providentia, quòd Maxentius, Maximiani Herculij filius, qui iā Romæ in Magnum Constantinum turbas excitauerat, & multos Christianorum interfici iusserat, Legē hoc anno sciuērit, qua Christianorum corpora, quod plurib' vetitum fuerat legibus, & edictis, intra etiam ipsius Urbis mœnia, hu-

ma-

mari permisit . Hac igitur Lege per Galliaë togatæ vrbes peruulgata, Sauina agitare pio animo consilia cœpit, non amplius intra domesticum conclaue, ignotas penè, augustissimas detinere reliquias, sed sanctiorem deferre in locum, quo facilius à fidelibus, qua par erat veneratione colerentur, dedecere enim arbitrabatur accensas lucernas, sub modio detineri, sed edito in loco, quo ab omnibus videantur debere esse conspicuas. Accurrit in re tanti momenti ad preces, has dum tenebricosa in nocte, sub dio funderet, en illi fulgentissimum noui syderis lumen, quod obscurissimam noctem adeo luce perfudit, vt Solem sudo in Cœlo referret diurnum. Agnoscit Sauina prodigium, sensit diuinam mentem sibi patefieri, omniaque cœlesti illo omine præuio, sibi faustè arridere intellexit . Per
idem

73 ACTA S. SAVINAE

idem tempus Maternus presbiter, cuius honestissima nuper mentio incidit, qui eodem anno sal. ducētesimo nonagesimosecundo, quo Nabor, & Foelix interempti sunt; teste Donato Bossio, Mediolanensem Præsul electus fuerat, & à Maximiano Imperatore per summam tyrannidem, in Ordinē redactus, Sacris Antistitum ministerijs inuitus cessarat, reddita christianis pace, Ecclesiam sibi creditam denuo gubernandam susceperat, hic quo cultus, & sanctorum veneratio, quæ iam coaluerat, in dies magis, magisque aufereret, conquisitum summa diligentia sancti Victoris Martyris corpus, in loco, qui Sylva vlmæa dicitur, vbi olim curia, & Theatrum, nunc vero insignia patrum Oliuetanorum, & Capuccinorum, Asceteria sunt, pari pietate, & pompa, contumularat. Savina ergo augustissimæ illius pompæ, &

pæ, & humati martyris Victoris
 busti, accepto nuntio, & coelesti
 ducta, & erecta lumine, cogitat
 ea quæ diù Domi detinuerat pi-
 gnora, deferre Mediolanum, san-
 ctoque Præsuli concedere, veri-
 ta tamen, ne à militibus in itinere
 interciperetur, vel à satellitū pro-
 cacitate aliquid pateretur, currum
 expediri parat, & rude doliolum,
 tum frigentia cadauera, religiosa
 iterum modulata epicedia, melle
 delibuit, opobalsamo, alijsq; pre-
 tiosissimis aromatib⁹ obliniuit, à
 mystis mox ritu Ecclesiæ litato
 carpheoto, & sacris decantatis
 precibus, expedito dolio occlu-
 dit. humili interim ipsa, abiecto-
 que amictu præcincta, tutelaribus
 illis pignoribus se satis defensam
 rata, quibusuis ablegatis famulis,
 curru conscenso Mediolanum ca-
 pescere iter, rhedarium iubet.

Vetus Laus - Pompeia ad sextum

D supra

74 ACTA S. SAVINAE
supra decimum milliare Mediolano distabat, haud longè passibus septenis millibus, rectà tendentibus Oppidum occurrit, Lambro flumine irriguum, LIGNANVM tunc illi nomen, post foelicem vero, Savina ductrice, horum martyrum traiectum, eo mellis miraculo, quod narrare paro nobilitatum, ab incolis, & accolis MELIGNANVM dici incēpit, quod nomen, nunc etiam culti latinæ linguæ scriptores vsurpant, quàmquam vernaculus Insubrum sermo, peruersione litteræ, vt multa alia, retento Ligurum more, qui litteram L, in R; suis in dictionibus vernaculis prolatione commutant, in MERIGNANVM corruerit: paret Oppidum Mediceæ familiæ dynastis, Marchionatus titulo, Imperatorum diplomate decoratum. Huc ubi Savina peruenisset Lambri ad portū,
in

in fatellitium, portitorumne, vel Cæsarianorum militum, incertū; incurrit: ab his sistitur, mox iniectis intro oculis, vbi neglecta veste opertam foeminam vident, ignari matronæ nobilitatis, insolenti petulantia, nauulum alij, & strenam, deposcunt, cæteri pari procacitate, quid in ligneo illo vase sit seiscitantur, & si quid vetigalis pendendum, ductrici foeminæ pedagia imperant. Sauina diuino afflata spiritu, plena numine, plena diuina confidentia, modestissimè, ore, & oculis compositis, in dolio mel esse respondit: illi inurbanius, siue militari insolentia, siue nil foeminæ fidendum arbitrarentur, dolium contrectant. Ecce vero (Pròh verendam Christianorum fidem) mel illico exiliter diffluere vident. Re ita explorata, ad statiuam cum remeare pararent, Sauina superno acta nu-

76 ACTA S. SAVINAE

mine, Idololatriæ errorum fibras excindere, sacriq̄ue Euangelij euētilare faces, quò clarius longiusq̄; lumen diffunderent opportunum ducens, satellites reuocat, hisq̄ue affatur dictis. Iam nè certi estis in dolio mel esse; emerfit illud, vestris oculis conspexistis; explorete nunc iterum, & quē probris sannis Christianorum Deū traducitis, iam tandem eum esse cognoscite qui creauit Cœlum, & Terram, qui non longè est ab vnoquoque nostrum. Eius, hodie, hodie, quem forsan persequimini, admiramini potentiam; suspicite maiestatem; eorum hic ego exanima defero contacta cadauera, qui militari & ipsi balthæo aliquando præcincti, in castris Imperatoris vestri Maximiani merebant, sed exploso, & eiecto prophano Idolorum cultu, lustrali tincti Christianorum lauacro, proprio-

priorque sanguine purpurati, in Coelo, quod patria nostra est, post initos, & superatos labores, foelicissimè conquiescunt. En ille ipse Christus, quem dicterijs forsan proscidistis, meam hodie adiuuit fidem, importunam vestram elusit diligentiam. Nunc prodo Christi miraculum, se se vobis Christus iam verus Deus, admirando mellis prodigio pandit. Hic illi attoniti, cum disiectis dolioli asseribus, sacra illa immaniter lacerata, & semesa cadauera introspe-xissent, Magnum esse Christianorum Deum conclamant. Pluribus Sauina ea, qua pollebat eloquentia, cum milites illos in Christiana pietate instrueret, cohorrescere primum turba illa visa est, dein flendo colliquefieri, qui vnanimi denuum consensu cathechesim, cum lustratione deposcunt; Sauina eos Mediolanum inuitatos eos-

ptum iter profequitur; eorū multi sanctissimæ Matronæ, ne alijs impeteretur incurfibus, fecuraq; incederet, itineris comites, periculorum focij, fe præbuere. Verum sanctiffimis Martyribus Nabori, & Foelici, Templum dicatum diu Malignanenfes extulerunt, vetustiffimasque tabulas (vt accepi) in quibus multa de Sauina, & sanctis martyribus memoriæ posterorum conseruabantur, sed furente Marte, mutuisque diffidijs, loricatis furoribus, Christianis grassantibus, dum Oppidum sæpe concutitur, Templi excidio, illa omnia simul deleta sunt.

Non hic Lippeloi narrationem multis expendam, qui Acta Naboris, & Foelicis, & ipse, vt iam diximus, describens, geminas matronas, quæ pij funeris exequias sint profecutæ cōminiscitur; quarum altera, excauata suo in prædiolo

diolo scrobe, humo contegenda
 martyrum cadauera curauerit, al-
 tera vero eadem furtim sublata,
 Mediolanum detulerit; neotericis
 siquidem scriptoris commenta,
 satis euincunt, tum Ambrosianæ
 Ecclesiæ tabulæ, tum longa au-
 ctorum series, quam eo, quo pol-
 liciti sumus loco, recensere binus.

*Auctoris iudicium de responso à
 Sauina portitoribus dato.*

CAP. VII.

HAud ab re me digressurum
 existimo, si Sauinæ porti-
 toribus datum responsum expen-
 dam, scrupulumq; mendacij, quæ
 quis sibi effingere posset submoue-
 am. Non enim ignoro, nostri tē-
 poris Nouatores ista sannis exci-
 pere, ut quos Ecclesia Catholica

D 4 sacra

80 ACTA S. SAVINAE

facra apotheosi decoratos colit, suis blasphemijs dehonestent, & diris iciant.

Ne vero hic à narratione historica, ad theologicas disceptationes digrediar, multa hic volens, lubensque prætereo, quæ tùm è Theologorum doctrina, tùm ex sacrae Scripturae religiosi Interpretum commentarijs, peti possent argumenta, præsertim cum Factum illud, quo Christus Dominus peregrini facie, discipulis qui apud Castellum Emaus, occiduo Sole, in Hospitium inuitantibus, finxit se longius ire, aliaque id genus plura, quæ in sacris veteris Testamenti tabulis, recensentur elucidant. Illud mihi satis erit dixisse; Savinam, Spiritus sancti numine, eo in articulo, & periculo positam, agnouisse, suis verbis, divinam potentiam, præsto futuram, quæ mel concederet affirmanti.

Non

Non istud vnū in rebus sacris ver-
fatis; palàm innumeros sanctos,
diuini Spiritus afflatu, multa fu-
tura prænouisse. Quin addò ser-
uorum Dei in omnipotente fidu-
ciam, pro rato habere, quod ap-
precantur, vt ea Savinæ, non tam
responsio, quàm cōprecatio fue-
rit, quæ Deus concessione, occur-
rerit periclitanti.

Plura habeo exempla, quæ af-
feram, nisi potius ~~Savinæ~~ factam,
ijs præberet, quàm robur repete-
ret: sanè illud magnum, quod de
Sancta Isabella Lusitanorum Re-
gina, quam sanctissimus, qui nunc
tanta prudentiæ, virtutumq; om-
nium laude, Christianū regit Or-
bem VRBANVS VIII. in al-
bum Sanctarum nuper imè retu-
lit, enarratur. Quæ cum in veste
non exiguum pecuniæ numerum
complicasset, vt pauperibus cor-
rogata stipe præsidio esset, vbi à

marito Rege, quem tùm fortè offenderat, rogaretur, quid in suffarcinato cincticulo inferret; rosasque respondisset, & illico explicasset, miraculoso sanè prodigio, virentes, & suaueolentes rosæ apparuerunt, quàmquam anni tempestate haud rosis opportuna. Cui per simile est, quod Paulus Aresius Derthonæ Antistes, eloquentia, eruditione, pluribusque alijs virtutibus eminentissimus, in suis sacris *Impresijs*, cum *Rosæ* explicat prærogatiuas de D. Thoma Aquinate protulit exemplum, & in Belicastroensi Ciuitate, Laurentij Ananiz auctoritate, contigisse narrat. Cum enim in sinu domestici epitogij, panem, quem pauperibus ad paternas ædes confluentibus distribuere parabat, occultasset, rectaque ad egenos se cõferret, in patrem incurrens sistitur. Quidque in sinu gereret rogatur.

Ille

Ille acerbam veritus parentis ob-
iurgationem, rosas se habere re-
spondit. Visum patri mendacium,
cum anni illud tempus, rosas efflo-
rescere non permetteret, minitans
explorat; cum ecce rosas recentis-
simas, suauemque odorem inhalā-
tes deprehendit. Tertium subne-
ctam, quod nuper Vido Vaninius
Poeta celebris, cum Sanctæ Sitæ
**miracula, altero epigrammate, ele-
gantissimè describit, his de pane in
flores persimili euentu conuerso
cecinit:**

*Mirum quodq; magis, Cereris sunt mu-
nera flores.*

Adderem, ni mihi magis arrideret
non neotericorum modo, sed ve-
tustissimorum scriptorum auctori-
tas, qui cum piæ fidelium memo-
riæ, huiusmodi factum consigna-
runt, tanquam miraculosum de-
scripserint, mel vtique, in Dolio
Savinam dixisse, quæ melle, vt di-

84 ACTA S. SAVINAE

xim⁹, non modo cum Naboris, & Felicis corpora pollinciret, sed cum Mediolanum deferre meditari altera vice perfuderit.

Templum in Cœmeterio B. Philippi, SS. Nabori, & Felici, curante Savina Mediolani erigitur.

CAP. VIII.

MOderabat adhuc, quo tēpore, iniecta iā spe pacis Christianæ Ecclesiæ; ea quæ supra narrauimus, Savina sãctissimè peragebat Maternus, eiusque pontificatus decimusoctauus incurrebat annus, si Donato Bossio credimus, inter Mediolanenses scriptores, historiographo non ignobili, neque enim desunt qui dicant, cum nondum Maximianus, Imperio se abdicasset, sanctissimum illum Antistitem fato cessisse. Sed cum deploranda prorsus contentionum ambage, annorum supputationes, & ordinem temporum, auctores ferè omnes, qui res Mediolanen-

sis Ecclesiæ, stylo suo exornarunt
 penitus perturbarint, vel euerte-
 rint, nos ijs omissis, quæ prorsus
 aliena ab instituto nostro cense-
 rentur; Maternum tunc Præfulis
 munus gessisse, tamquam rem cer-
 tam adstruimus, ea præsertim du-
 cti ratione, quòd eo defuncto, pro-
 pè Naboris, & Foelicis, & bea-
 tissimæ Sauinæ sepulchra contu-
 mulatum legamus, quamobrem
 eius contigisse obitum, post augu-
 stissimam martyrum translationē,
 æra scilicet à Christi Incarnatio-
 ne trecentesima decima, nulla a-
 pud nos est difficultas. Sanctissi-
 mus igitur Antistes, cum Eccle-
 siam illam, quæ nondum adoleue-
 ràt, tanquam suo vtero genitam
 maternis foueret vberibus, de Sa-
 uinæ cum sacris reliquijs, aduen-
 tu certior factus, incredibili visus
 est lætitia affici, qui pijssimæ fœ-
 minę laudare pietatē nō cessabat.

Illa Mediolanum incolumis apulsa , Antistitem sacram deferens reliquiarum sarcinam adit , quem sibi obuiam properantem vbi cōspexit, in genua prouoluta, osculum Pontificis pedibus figit. Tum hilaris , aduentus causam aperit , seriem itineris explicat , imperatorium satellitium, in Oppido Lignani, insigni mellis miraculo , Christo partum ostendit , quo deinde obsepta , reliquum itineris , metu uacua , peregisse declarat . Maternus collaudata iterum foeminae pietate, milites qui ad Christi castra , Savina noua Debora , classicum excitante, confugerant, hilari vultu complectitur, sacra catechesi erudiendos, vitali ablucendos latice Diacono tradit . Hæc inter secum agitant, quibus honorib⁹ dignissima illa pignora exornent, quovè Urbis loco digniore, humo contegant , Hortus erat in
 ea

ea Mediolanensis Ciuitatis parte, vbi nunc P.P. Cisterciensium, & Franciscanorum, in moré propè Municipiorum, religiosa ædificata conclauia conspiciuntur; salubribus adeo aquis irriguus, vt ad illas hauriendas non turbæ modo fidelium, sed pagani, & infideles, teste magno illo Ecclesiæ Doctore Ambrosio, confluere. Loci famam euexit nobilissimus, iuxtà, ac pijsimus vir Philippus Otdanus, qui ab ipso Barnaba Apostolo ad fidem Christi conuersus, nascentem Ecclesiam sui illius hortumunere, donatam esse voluit, nullus exinde fuit tota Insubria locus sanctior, siue eo tempore, quo furentibus tyrannis, in cryptis eo loco substructis, tanquam ad tutissimum Asylum, profligati Christiani confugientes, conuentus inibant, & sacra à mystis percipiebant; siue quo sedata turbi-

num tempestate, palàm ad sacra
 martyrum colenda cadauera ca-
 teruatim percellebantur . Sacel-
 lum altero, quod iam effluxerat sæ-
 culo, Caius Sergius, secund^o post
 Barnabam Antistes excitarat, Sal-
 uatoris Orbis, titulo insigne, ea in
 Aede, Nabori, & Foelici sepul-
 chrum Maternus posuit, donec lō-
 ga post interualla temporis, pijs fi-
 delibus annuentibus, & fauentib⁹,
 Templum, eorundem martyrum
 nomine, & Parœciæ titulo insigni-
 tum, S. Simplicianus post magnū
 Ambrosium electus Antistes ex-
 truxit, & Sacras insuper Relli-
 quias cancellis sepsit, circa quæ,
 tempore etiam S. Ambrosij, vt Ba-
 ronius Cardinalis, & Paulinus
 Presbiter, in eius vita scribunt, vo-
 ta, & preces, Fideles persoluebāt.

Cum autem Rodulphus Tūgren-
 sis Decanus scribat, Ambrosianā
 Ecclesiam, Naboris, & Foelicis,

pro-

proprium olim habuisse asceticarum precum Officium, quod nullis, nisi Sanctis insignioribus, Ecclesia Catholica concedere consuevit, eundem fuisse, & Templi, & Officij auctorem Simplicianū, par est credere. Dolet vero vir eruditissimus Ioannes Antonius Castillionæus, quæ dudum supererant, post tot Urbis Mediolanensis excidia, & Oldanei Cœmeterij, & Sergiani Sacelli, vel ipsa antiquitate verenda vestigia, à consecratis S. Francisci penitus excisa, & solo æquata fuisse; titulum quæ immutatum Basilicæ (quod eius supra fores, marmore incisa etiam testatur inscriptio) his verbis enarrat. *Philippi quoque Aedes nomen habuit initiò Redemptoris. Naboris, deinde ac Fœlicis simul, ob illatos eò cineres amborum martyrum, inibique, pijsimè conseruatos, D. Francisci tandem, cum qui Diui eiusdem disciplina sunt conuentuales fratres, maluerint eam Institutoris sui*

nomine municipare .

His Mediolani emicabat Sauina pietatis facibus, eo prorsus tēpore, quo Romæ Lucina, Irene, aliæque Matronæ nobilissimæ, haud dissimilibus Charitatis operibus operam nauabant . Ita sanè Deo Mediolanēsis Ecclesiæ exordijs ominante, vt pietate, & sanctitate, cum Romana Christi Vicaria decertaret, quàm fauste a deo auspiciatam, hætenus conseruat.

Paulus Moriggia fatetur quidē inclytas Naboris, & Foelicis reliquias, fuisse à Sauina Materno tunc Episcopo traditas, minus tamen sibi constans in sua illa Historia mihi videtur; scribit enim anno trecētesimo vndecimo, quo ineunte, vt dicemus, Sauina obiit, Maternū Antistitis dignitate fuisse inauguratum. Idem martyrium S. Victoris anno ducentesimo octua-

tuagesimo consignat, eodemque Maternum fuisse Episcopum asseuerat.

Mensem autem fuisse eius anni quintum, quem Maium dicimus, ea ducor coniectura nequis temerè in hac me Historia scribere existimet, quod Naboris, & Foelicis Translationem, ipso Kalendarum eius mensis die, Patres Franciscani, ea in Ecclesia ad annum vsque millesimum quingentesimum septuagesimum primū, vt ex verbis Martyrologij M. S. Franciscanæ Bibliothecæ, quæ Capite quinto recensuimus, apertissimè constat celebrarint; quo nempe anno Sæctus Carolus Borromeus sextodecimo Kal. Octobris, vt infra dicemus, Naboris, & Foelicis, quæ biduo ante repererat corpora digniorem in locum noui Odæi ædificio nobilitatum transtulit, cui Kalendarum Maij Translationis antiqua festiuitas cessit.

*Pius Sanctæ Savinae obitus.**CAP. VIII.*

Peruagarat iã inter pios Christi fideles, Oldaneos Hortos; Naboris, & Foelicis sacris corporeis exuuijs, fuisse ditatos. Auxit hinc fama, Christianorum animis pietatẽ, & loco venerationẽ, præclarissimum namque eorũ martyrium cõvsque omniũ memoria, fermoneq; vigebat. Totã proinde excita Insabria, ad sepulchri venerationem; Cõfluere illico fideles, magna frequentia, insignia conferre donaria, ditare Templum elemosynis, mausoleum exornare martyrum, nuncupare vota, votiuaque exponere tabellas videbãtur; magna subinde miracula edebantur, Deo se gloriosum in sanctis suis, miris signis, in dies magis,

gis magisque ostendente . Illuc arreptitij confluentes , à sæua Dæmonis tyranide vindicabantur, or bati oculis, amicam sibi lucem sere redditam, claudique erecti, nullūque erat morbi genus, quod martyrum deuotio , non depelleret . Neque ea tantum ætate, Mediolanensis Ciuitas, illorum martyrum persensit patrocinium, à Paulino siquidem presbitero probè didicimus , Basilicam illam, in qua Naboris, & Foelicis tumultus erat, celeberrimè D. Ambrosij tēpore fuisse frequentatam , multifque eorundem martyrum auspicijs, miraculis claruisse . Sauina ergo quamdiū vixit, triumphare gaudio , maioreq; pietatis studio, colere martyres incæpit . Atque illa, quæ abundanter pectore conceperat diuinos charitatis radios, foueratque maximè, tot pijs operibus inflammari sibi ardentius

cor sentiebat, diuino amore, eòq; euascerat, ut nihil illi sapere, præter Deum, nihil cogitare, quàm cęlestia, cum Deo perenni uiuere cõtemplatione. Iam Sauina elemosynis erogandis profusior, uigilijs, & corporis maceratione auferior, orationi assidua, in Tēplo frequentior, hęc vitam agere, hęc in oratione Dei pernoctare. Annam illam Phanuelis filiam, orbatam viro, quã à Luca Euangelista nouerat commendatã, quæ à Tēplo non recedebat, ieiunijs, ac orationibus sollicita, nocte, ac die, similibusque operibus intenta processerat in diebus multis, imitandam sibi proposuerat, quamobrẽ sacratissima illa Basilica assiduè eã orantem habebat, pijsque meditationibus vacantem, occiduis æque Sol, ac oriens inueniebat. Iamque corporeæ pertæsa sarcinæ, cupiebat animam ad Sponsum

sum euolare, eripique de carcere mortis huius. Cumque festinaret ingredi in illam requiem, æternâ-que anhelaret foelicitatem, suspirans suæ in hoc terreno domicilio moræ prolixitatem, illud inter amantis Cœlum animi suspiria, & lachrymas, frequenter vsurpabat. Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est nimis. Frequenter vero Cœlo defixa, hæc sæpe martyres alloquens perorabat. Vos nê inuicti Christi milites, illa iam fruimini gloria Deo coniunctissimi? O ðthere triumphatores martyres, quæ vos nunc mométaneas post tribulationes, breuia post tormenta æterna decorat gloria? Ita nunc Iesum, per amœna illa Cœlorum spatia, sequimini cum parvula ducem, milites laureati? Me miseram, quæ hic moror. Eripite me tandem vèstris precibus, è tenebricofo hæc lachrymarum Valle: vos

im-

imploro , ne mediū hic superstitē
 patiamini : euadam per vos tan-
 dem procellosum hoc mare; in foe-
 licissimum illum vitæ portum me
 recipiam : date pia numina, famu-
 læ vestræ , vt his soluta vinculis,
 in libertatem asserta, hæc tandem
 anima mea, Cœlo, Deoque perfru-
 atur . His nouem menses , fer-
 uentem in oratione Sauinam, Tē-
 plum illud excepit; cum à cœlesti
 nuntio diem obit⁹, horamque ter-
 renæ demigrationis accepit ; illa
 læta, auidissima exitum expecta-
 bat spe; seque ad Deum, ad Cœlū
 tota composuit . Pridie itaque
 Kal. Februarij, plus solito, entheo
 inardescens amoris igne , Templū
 ingressa , orationi propè martyrū
 sepulchrum se dedit; dumque fer-
 tur in Deum ardentior , mensque
 tota rapitur in supernas illas se-
 des, animam eò anhelantem, se-
 cū è corpore eductam felicissimè
 per-

pertraxit; genuflexa enim, & orās
 in Domino obdormiuit sanctissi-
 mē. Maternus lectissimæ Matronæ
 obitus nuntio accepto, aduolat
 ad cadaver: neq; vero, ubi demor-
 tuæ illam faciem conspexit, à la-
 chrymis temperauit. Accurrit,
 & Christianorum ingens numer⁹,
 quorum vox vna erat firmissimam
 pubescentis Ecclesiæ columnam
 cecidisse, egenorum perfugium,
 diuinarum virtutum exemplar, neo-
 christianorum Antistitam, omniū
 demum parentem, & magistram
 interiisse. Aeternam mox requiem
 pius Antistes apprecatus, iustisq;
 Ecclesiæ iam more recepto perfo-
 lutis, honesto in loculo iuxta Na-
 boris, & Fœlicis sepulchrum, ubi
 illa viuens humari edixerat, reli-
 giosum corpus, terræ reddit. Quæ
 miris clarescere cum cœpisset mi-
 raculis, Sāctarum numero per Ec-
 clesiæ Notarios, vitæ, & miracu-

E lorum

98 ACTA S. SAVINAE
lorum actis descriptis asseritur .
Talis Savinae vita , & exitus, san-
ctissimus fuit .

*Oldradus Tressinus Mediolani Gus-
bernator electus, S. Francisci re-
ligiosis viris accitis, Templum
in quo S. Savina gentilis sua, con-
tumulata iacebat, in vastam mo-
lem erigi curat.*

C A P. X.

ANnus erat post restitutã hu-
mano Generi salutem, mil-
lesimus ducentessimus, trigesimus
tertius ; cum Oldradus Trissinus ,
vt omnes qui res Mediolanensium
historico stylo profecuti sunt pla-
nè docent, ad regendam eius Vr-
bis Rempublicam, communi con-
sensu accersitur . Erat is religio-
ne,

ne, pietate, prudentia, cœterisq; virtutibus ipsa nobilitate illustrior. Libeat hic, ad tanti viri, non Mediolanensium modo, sed vniuersæ Christianæ Reipublicæ benemerentis, testandam pietatem, quædam ex illorum temporū memoria repetere. Emerferant quo tempore Oldradus, Mediolani, ad clauum sedebat Reipublicæ, fœda quædam Hæreticorum capita, ab Inferis euocante Sathana educta, tetrumque inhalarant virus, quo Ecclesiam fidelium, in qua nō est macula, neque ruga, fœdè inficere, & ex orthodoxa, etherodoxam, reddere pertentarant. Hæc varias in Sectas diuisa, hydræum referebant monstrum, quod Prætor Trissinus, admotis ignib⁹, herculeæ arte, felicissimè confecit. E perditis Sectarijs vt Bernardinus Corius refert, alij Patarini nuncupabântur, alij Pauperes Lug-

dunenses, cæteri vero, qui Passagini, qui Ieseppini, qui Arnaldistæ, qui Speronistæ, persimilibusque subhorridis nominibus, varias illas hæreses, diuersis nuncupationibus, quasi characteribus insigniebant. Omnium vero sceleratissimi, & turbulenti erant Nouatiani, quorum deliramenta, & suppurata iam Hæresis, ex Africa monstrorum fecundissima, siue quo tempore Christianam Ecclesiam Fabianus, siue, vt alij verius sentiunt, Cornelius regeret, Nouato Episcopo desertore antesignano, eruperant. Maiora subinde incrementa susceperat, cum sceleratissimus hæresiarcha Romam profectus, alterum reperit suæ perfidiæ collegam Nouatianum, presbiteratus ordine insignitum, sed versutia, fraudibus, periurijs, mendacijs, fastu Stoicorum, quorum profitebatur philosophiam, infamem.

mem. Neque decimum fermè post
 sæculum, tot Aphricanæ. Roma-
 næ, Italicæ, & Antiochenæ Sy-
 nodi sanctionibus; tot Cypriani,
 Theodreti, Dionysij Alexandri-
 ni, Ambrosij, Augustini, aliorum-
 vè doctissimorum patrum libellis
 pareneticis, sacrivè Declama-
 tionibus, portentum extingui po-
 tuit, eò vero superbiæ processe-
 rant, vt cum se mundos prorsus,
 & à quavis, vel leuissima labecula
 innocuos arbitrarentur. Remis-
 sionem peccatorum, apostolica
 doctrina traditam, omnemq; pro-
 inde pœnitentiam illuderent, can-
 didis lacernis amicti incedebant;
 & CATHARORVM sibi nomē,
 pharisaica temeritate, ac si purif-
 simi essent, sibi indiderant, cum
 verius meo iudicio Acatharos, om-
 ni labe, fordeque cœnosos, & mū-
 danos, quàm mundos cum Ec-
 clesiæ Doctore Augustino dixif-

fes. Fœda hæc lues, non in Me-
 diolanensem solum Urbem, sed
 in omnem grassata Insubriam, di-
 rè Ecclesiam depopulabatur, ma-
 gnisque incrementis, vt Hæresis,
 nisi capita initio elidas, facilè ser-
 pit, inualescebat. Hic igitur non
 prudentia modo, sed pietas in
 Deum, amor in Rempublicam, &
 in Romanam Sedé Prætoris Trif-
 fini obsequium enituit. Vt enim
 gliscentem hæresim reprimeret,
 ac penitus extingueret, per litte-
 ras Gregorium IX. Rom. Pontif.
 ob vindicatam Ecclesiasticam li-
 bertatem, & Decretalium volu-
 men magno labore collectū, omni-
 æuo celebrandum, admonet, Se-
 ctariorum scelera eò euasisse, vt
 nisi præsentissimo remedio occur-
 ratur, seram fore medicinam, re-
 bellémque morbum recusare le-
 nimenta, omnibus proinde occur-
 rendum viribus, ne lues, longas
 per

per moras ingrauescat, & iam latè
 bacchanti, extrema ferri, & ignis
 medicamenta adhibeantur. Ro-
 manus Pontifex Trissini receptis
 litteris, in re adeo graui, haud cū-
 ctandum ratus, Petrum Veronen-
 sem, è nobilissima Prædicatorum
 familia (quem martyrio, & mira-
 culis celebrem Cathalogo Sãcto-
 rum adscripsit, & colit Ecclesia,)
 Quæsitorem generalè totius In-
 subriae Oldrado delegat, iubetq;
 tanto viro adiutore, nihil non in-
 tentatum relinqui, quoad hære-
 ses illas, non compefcet modo,
 sed extinguat. Petrus Mediola-
 num apulsus, magno gaudio Ol-
 dradam perfudit, doctissimi siqui-
 dem, & solertissimi viri præsidio
 auctus, qui doctrina conuincere,
 vigilantia explorare, & perquire-
 re Sectarios posset, Leges illico in-
 transfugas tulit. Exscripsit has ex
 authographo, quem memorauim⁹.

Bernardinus Corius, & in vernaculam linguam, rudi licet, & impolito stylo, vt ea ferebat ætas conuertit, quas quilibet antiquitatis studiosus, apud eundem in Mediolanensis editionis, anni millesimi quingentesimitertij, vetustis exemplaribus, consulere potest; mox compulsis ad Hæreticos indagandos emissarijs, quot reperit ea tabe infectos, contumaces, & refractarios, igne consumpsit. Non hic se continuit Oldradi ardor, flagransq; in Deum Charitas, sed cum haud pridem è viuis excessisset Magnus ille Franciscus Assisinas, qui in Dei Ecclesia, nouam militiam erexerat, eaque in profligandis hæresibus, quæ vitæ austeritate, quæ concionib⁹, quæ disputationibus strenuâ exhiberet operam; arbitratus Prætor Trifsinus, si pios eos homines, nostros milites, ad conficiendas secta-

rio-

riorum reliquias assumeret, maximum in religioso opere, sibi auxilium præbituros, eos in Urbem inuitatos, humanissimè recipit, & Templum, in quo Sancta Sauina, quam suæ Familiæ gentilem agnoscebat, geminiquè illi sanctissimi martyres Nabor, & Foelix in sepulchro conditi colebantur à pijsimo viro Henrico * Settario, vel verius forsan, Gulielmo Rozolio, ^{*Settario.} ^{lio.} tunc Mediolanensis Urbis Antistite, & Septalij successore, tradidit. Ne vero hac etiam in re veterum scriptorū auctoritas desideretur; quatuor ex multis rerum Mediolanensium scriptoribus testes producam, qui exploratissimam planè faciunt fidem, Franciscani Ordinis Patres, Oldrado Trissino promotore, in Mediolanensem Urbem receptos, & augustissimi Templi eodem fautore, iacta fuisse fundamenta.

Primus erit *Tristanus Calchus*, cuius *Historia* cum *manuscripta* priuatis in *Bibliothecis* delitesceret, iam *typis* cusa, breui *omnium* (vt accepimus) teretur *manibus*, qui de *Oldradi Triffini Prætura* differens, hæc ab eo apud *Paulum Benium* in *Historia Familiae Triffinae*, quo loco de *memorandis fabricis*, à multis, qui ab ea traxere *genus*, magnanimis, & generosis *viris*, quæ *Religioni*, & *Vrbium decori*, quæ *Genio*, & *animi oblectamento* cōstructis pluribus agit, *scripto* posteris tradita reperimus. *Anno millesimo trecentesimo trigesimo tertio*, *Præturam Mediolanensem* sortitus est *Oldradus Treffinus*, *vetere Laudensium Familia* ortus, sub quo *emptus* est publicè locus, *media Vrbe*, ad *nouum Forum* faciendū, &c. Mox subdit. *Hoc etiam tempore*, in *Vrbem* recepti sunt *Señtatores D. Francisci*, quos *fratres Minores* vocamus, eisq; non *procul ab Ambrosiana*, concessa *ades, Naboris, & Felicis*.

Tri-

Tristano Calcho, Donatum,
 Bossium, Bernardinum Corium,
 & Ioannem à Monte subnectam,
 quorum quilibet primum lapidem
 Ecclesiæ Fratrum Minorum, Ol-
 dradi Trissini auctoritate in Vrbe
 Mediolanensi positum fuisse te-
 stantur; vt quamphures alios o-
 mittam, cum in ore duorum, tan-
 tum etiam, vel trium ex Saluato-
 ris nostri sententia, facilè veritas
 elucescat. His ego auctoribus,
 Prætoris Trissini religiosum pie-
 tatis monumentum, quo Franci-
 scani Templi fundamenta iecit, &
 in Mediolanensem Urbem Sera-
 phicum Ordinem adsciuit, consta-
 bilio. Non alioquin nescius, non
 defuisse qui scripserint, Cellulam
 quandam ab ipso D. Frâncisco ex-
 tructam, quæ prope campanariâ
 turrim Marianæ Ecclesiæ *Falcorene*
 olim, à Comite Falcoreno funda-
 tore, nunc vero *Castagnola* nunc-

patæ, ostenditur. Hanc ego historiam valdè ambigüam existimo, cum nullus eius Diui contemporaneus, de hoc domicilio Mediolani ab eodem extructo verbum faciat, sed vera illa sit, & cellulæ illi, celebrem hanc temporū antiquitatem donemus, Verosimile esse ego tantum arbitror, Seraphicum Patrem; nouæ soboli per totum Orbem iam excurrenti, vt Christum lucrifaceret, ne præclarissima in Vrbe, ad meritorias tabernas diuerteret, cum nondum iustum Coenobium haberet, Hospitiolum propè Templum illud Virgini sacrum curasse.

Verum cum nobile, & antiquū Templum, in eam vastam molem erectum cernamus, vt nullū Mediolanensis Civitas, post Archiepiscopale maius efferat, Oldradi munificentia, si non perfectum, inchoatum scimus. Dedit hoc
Præ-

Prætor Trissinus, gentili suæ pietatis monumentum, pluraque alia peregit, quæ ex hominum memoria surripuit Antiquitas; multis interim alijs ornamentis Mediolanensem, quam rexerat Urbem, officijs, & beneficijs cumulata, sibi adeo deuinxit, vt equestri marmorea statua, Moderatoris optimi, & benemerentis memoriam, Respublica conseruatam uoluerit. Visitur hæc hæctenus in Foro mercatorũ, metrico subscripto elogio, pedestri licet musa, vt illa ferebãt tempora, quo pijsissimus vir Oldradus **FIDEI DEFENSOR** Catharorumque hæresis extinctor, hæc mystichio hoc inscribitur.

Catharos vt debuit vssit.

Sub phalerati asturconis pedibus, cõsignatur annus marmorea in tabella, his incisiss literis.

✠ **MCCXXIII. DOMINVS
OLDRADVS DE TREXINO
POT. MEDIOLANI.**

Savinæ corpus post annum ducentessimum sexagesimum supra millesimum, à S. Carolo Borromeo integrum repertum.

CAP. XI.

Quantum magnus ille Carolus Borromeus, ubi creditam sibi Mediolanensem Ecclesiam, suscepit moderandam, zelo exarserit, res ecclesiasticas in pristinum decorem non solum vindicandi, sed maiore etiam splendore illustrandi, omni prorsus narratione maior fama ipsa deprædicat, & monumenta posteris consignata loquuntur. Cæterum in Sanctorum Reliquijs adornandis, ita animo propensus fuit, ut nihil magis haberet in votis, quàm ut sacra pignora, maximis

mis ornamentis illustrata splēdē-
scent, & veneratione pari cole-
rentur.

Hic vero mihi Reliquiarū mar-
tyrum Naboris, & Fēlicis Trans-
latio, & corporis S. Sauinæ In-
uentio à Sanctissimo Antistite an-
no millesimo quingentesimo se-
ptuagesimoprimo, ob attritas à
foederatis Christianis principib⁹,
ad Echinadas Turcharum vires
memorabili, luculento apparatu,
& præsigni pompa Kalendis Octo-
bris, vt ex tabulario Franciscano-
rum Patrum multisque alijs eius
Aetatis Scriptoribus apertissimè
constat (quicquid hac etiam in re,
Paulus Moriggia scribat) peracta
occurrit. Ad Sanctum D. Fran-
cisci Delubrum pijssimus Ponti-
fex Cleri, & religiosorum Ordini
longo agmine stipatus, proficisci-
tur, Naboris primum, & Foelicis
eo in loco, vbi vetustum Ecclesiæ

Odxum

Odæum fuerat, effodi ossa iubet; quale vero fuerit martyrum sepulchrum, & quibus excultum ornamentis Carolus à Basilica Petri è nobili Sodalitio Clericorum Reg. S. Pauli, & Nouariæ Antistes, piorum operum Sancti Caroli indiuiduus comes, & sanctitatis æmulator in vita Sancti Materni scripto his verbis reliquit *ea erant in arca silicea (corpora scilicet Naboris & Foelicis) in terram desossa, operimento, laminis ferreis, arcae adstricto, & in ea præter corpora inuenit vasa quedam vitrea, quæ visa sunt liquorem quædam tunc exciccatum continuisse; inuenti etiam sunt baculi, & fragmenta chartæ viridis, foliorum palmarum speciem exhibentis, ex quibus quidem baculis, & charta, martyrum palmas, veteres illos effingere voluisse, dubium non est. At vero martyrum capita seorsim posita, haud voluit in nouum, quem sub Ara maxima Sanctus Antistes Carolus tumulum parauerat inferri, sed thecis occlusa*

sa

fa argenteis in Larario asseruari,
 eaque statis tantum diebus in Tē-
 plo publicitus exponi videmus.
 Maxima sanè veneratione dignæ
 Reliquiæ, quæ & disertissimum Ec-
 clesiæ Doctorem Ambrosium, suis
 in scriptis laudis præconem, non
 semel habere meruerunt. His ritè
 Carolus Antistes peractis, facel-
 lum à Moriggia gente, post tot Vr-
 bis Mediolanensis excidia restitu-
 tum, adiit, ibique repetitis de mo-
 re precibus, marmoreum Maufo-
 leum, in quo Sanctæ Savinæ cor-
 pus contegebatur aperiri iussit;
 Ecce vero venerationi par admi-
 ratio, sancto est iniecta Pontifici,
 cum Matronæ præclarissimæ ve-
 rendum cadauer, tot annis sepul-
 chro repositum, tot ruinis, & dire-
 ptionibus, incolume non solum,
 sed integrum planè, ac incorru-
 ptum, & gratissimum afflans odo-
 rem habuit in conspectum, quin
 dum

dum sacras contrectaret reliquias; ipsa crepidarum subera, linea, lanaeque operimenta, nulla carie, aut vetustate exesa reperit. Excituit rei tum fama, Mediolanensem ad venerabile Sepulchrum ciuem vniuersum, frequens exinde fit cōcursus, veneratio omnibus maxima par miraculo incutitur, nullus expleri satis exanimis illius corporis aspectu, & dormientis potius quàm demortuæ faciē intueri arbitrabatur. Hinc admirari, & omnipotentiam Dei, confluentes nullo ordine ciues, laudare non cessabant. Qui & omnia Sanctorum ossa custodit, & capillum de capite eorum perire non finit; vbi satis magnis cateruis accurrentium ciuium deuotioni est concessum, Sanctus Carolus dentem è mandibula euellit, quem argentea tetha locatum cymelij loco tenuit, & collo dum vixit, circumtulit,

mar-

marmoreoque sarcophago, denuo diuæ corpus integrum, vt inuenerat, recondit. Beatam vero animam, inter sanctos suos tutelares præcipuam adsciuit; cuius peruigilium festiuitatis, cilicio, & ieiunio celebrabat, fasto vero eiusdē die, non alibi, quàm in Sauinæ Sacello, sacris operam dabat, post diuinam litationem, arca quotannis aperiri iussa, piè sacras reliquias orans colebat: multas hinc effusum Carolum erat videre in lachrymas colliquescere, tenerrimis suspirijs, identidem è pectore exhalantibus, totum diuinæ contemplationi dare animum. Et nisi post multas horas, inde discedere nouerat. Coeterum pius Antistes veritus, ne effrenis alicuius petulantia suffurari sacrū pignus attentaret, vel aliquid surripere, vectibus ferreis, qualem nunc cōspicimus siliceam arcam occlusit;

vt

116 ACTA S. SAVINAE

vt eam iam referare , fas imposte-
rum sit nemini .

Ne vero tam insignis, omni que
æuo celebrandum miraculum exa-
nimati cadaueris, post tot annorū
cēturias integri reperti, & odorē
suauissimum ad nostra vsque tem-
pora expirantis, è memoria homi-
num excideret, iussit Sanctus Ca-
rolus tabulas testibus firmatas, &
Notariorū Apostolicorū Hierony-
mi Castillionæi, Bernardini Cat-
tanei, Iacobi Regretti, Baptistæ
Corij, ipsiusq; Archiepiscopatus
Cancellarij Bartholomæi Pāpo-
lionis manu exaratas, in pluteis
sue Curie asseruari . Eademque
Carolus à Basilica Petri, & Pauli
Moriggia, qui tunc temporis scri-
bebant, suis in Historijs contesta-
ti sunt; alijque nostræ ætatis viri
eloquentissimi, inter quos Franci-
scus Rugerius, qui Savinæ corpo-
ris incorrupti reperti, prodigiosū
euen-

euentum , patriæ suæ , superstiti gloriæ consulens, atrica propè facundia descripsit . Nequè quod referunt aliqui de Naboris, & Foelicis corporibus, quæ vt retulimus vna cum Sauinæ corpore à S. Carolo in Basilica Frâciscana reperia sunt, vel in Galliam, vel in Germaniam transfuectis, fidem ijs, quæ nuperrimè exposuimus adimere poterit , eaque præsertim narratio , quâ annis præteritis Lippe- lous protulit, qui nil hæsitans, tanquam rem compertissimam scribit , cum trium Magorum corpora, qui Christi incunabula venerati sunt, post direptam , & euersam à Friderico Rubrobarbo Mediolanum, Reynoldi Agrippinæ Colonix Archiepiscopi opera , ad eam Urbem transmitterentur, Foelicis, & Naboris reliquias , pariter eò fuisse conuectas . Historia enim illa licet non ignobiles habeat au-

cto-

ctores, inter quos Bernardin⁹ Corius ciuis Mediolanensis obscuræ tamen fidei, & prorsus ambigüã, scitè coarguit Iosephus Ripamontius. Penitus vero falsam Carolus à Basilica Petri eo, quem supra retulimus loco euincit, tum ex Alberti Krantzij Historia, tum ex multis, quibus, se se implicât Germani scriptores contradictionib⁹; Cum Vsuardus Brisaci, ceteri Coloniae Agrippinæ, asseruari corpora illa dicant. Genebrardus vero, licet & ipse in Galliã anno salutis septingentesimo sexagesimoquarto eorundè martyrum corpora scripserit asportata, nõ tota illa, & integra fuisse, sed ossium segmina, & cinerum reliquias (si narratio illa vera est) prudèter admonet Cardin. Baronius.

Fauet Sancti Caroli pietas, qui nisi certo certius credidisset, quæ transtulerat Naboris, & Fœlicis of-

ossa, ea ipsa esse, quæ tantorum annorum spatio venerata est Vrbs Mediolanensium, non eas confici tabulas perpetuo testimonio valituras, ab Ecclesiasticis scribis permisisset.

Addam, pluribus ante illã translationem annis, marmorea in tabella, quam sub Hydraulico instrumento, quod Organum dicimus, ad læuam Franciscanæ Basilicæ videmus, exametris nonnullis Reliquias, quæ ibi conduntur, à Gabriele Barlassina eius Ordinis Provinciali fuisse recensitas, qui de Nabore, & Fœlice, ac Matrona Sauina hæc cecinit.

Hic Nabor, hic Fœlix, hic Fortunatus habetur;

Nec nõ Sauina sancta, venerabile corp^o.

*Savinæ honores recenti hac ætate
exhibiti.*

CAP. XII.

HOc vno, vel firmissimo argu-
mento Paulus Apostolus in-
ter cætera diuinam omnipoten-
tiam esse prædicandam censuit,
quòd obliteratis inanum Deorū
sacrilegis, & prophanis ritibus, in
se ipsum omnia traduxerit. Certo
enim nouimus, abolitos tutelares
illos falsos Deos, quibus infana
superstitione occæcati gentiles,
pro quocunque morbo litabant,
quorum infinitam penè seriem e-
numerat S. Augustinus in libris de
Ciu. Dei, verioresque susceptos es-
se Diuos, Sanctos nempe, quos Ca-
tholica veneratur Ecclesia, quorū
precibus pijs nostris votis facile
annuit Deus; eos, vt patronos, ce-
lunt

lunt fideles, sentiuntq; suis in periculis inspectantes, & vindices.

Certis tamen in morbis, alijsue periculis, placuit diuinæ bonitati, eos haberemus paratiores aduocatos. Ut, qui gutturis morbo; qui dentium dolori; qui mammarum vlceribus; qui articulorum cruciatibus; qui luti; qui oculorū lippitudini, præsent conferendo sanitatem. Res testata apud pios fideles, & quotidiano comprobata experimento est, præsto esse orantibus patrociniū Sanctū Blasium laborantibus gutture; Apolloniam dentibus; Agatham papillis; arthriticis Vincentium Leuitam; pestilentia laborantibus Rochum; lippitudine Luciam. Porro Mediolanensibus hæc, quæ cæteris omnib⁹ Christifidelibus De⁹ concessit aduersis in valetudinibus, & discriminibus perfugia, haud sibi sufficere arbitrantur, pluri-

F bus

bus alijs, in morbis numina nonnulla alia Sanctorum deponunt. Sanctum enim Petrum martyrem in cephaleæ, hemicranie, cæterisque capitis doloribus implorat. Quin præclarissimorum martyrum Sebastiani, & Christophori, festos eodem mense, feriantur dies, septimo Idus Ianuarij, & decimo tertio Kal. Februarij, ut quos cognoscunt sagittis à gentilibus confoscos, eorum patrocínio, quasi scuto protecti, cœlitus immissa pestilentie spicula, facile eludat. Nobilissimus igitur Urbis eiusdem Matronarum Ordo, cum in immoderata mēstruorum; eaque perniciose aegritudine, præfenserit inuocati Savinae numinis patrocínio, nuncupatisque deuota fide votis presentaneam frequentissime agnouerit, non modo sibi tutelarem Diuam delegisse certò scimus; sed annis superioribus, erigere SO-

DA-

DALITATEM Sauinæ cultu, & tesserâ, destinasse, affirmarunt mihi Franciscani Patres, qui sacros in ea Ecclesia peragunt ritus, quâ olim, in Ecclesia Sanctæ Euphemie, eiusdem Mediolanensis Urbis habuisse, ea ducor coniectura, quod in Martirologio M.S. Franciscanæ Bibliothecæ, hæc legantur.

Tertio Kal. Februarij. Mediolani, celebratio Sanctæ Sauiæ, quæ fuit Matrôna Laudensis, hæc duxit corpora Sanctorum Naboris, & Felicis, ad Ciuitatem Mediolani: Hæc iacet in Ecclesia Sancti Naboris: Hæc valdè honoratur ad Sæctâ Euphemîâ.

Non defuerunt nostro æuo è Trissinea Familia gentiles, qui diuinos sanctissimæ viragini honores exhibuerint. Vicetie enim anno millesimo sexcentesimo decimo sexto cum Altare D. Laurentij, in Templo ipsi Leuitæ & Martyri sacro, à Bartholomeo Trissino abauo meo, anno quadringento

fimo quarto supra millesimum erectum, instauraretur, & magnificentius exornaretur, auratam Savinae statuam in fastigio coronidis, Pompeius Trissinus eques, & philosophus eximius, locandam curavit.

Bonifacius Trissinus frater meus, suorum pietatem secutus, alterum Savinae monumentum Vicetiae posuit. In Sacello enim, quod annis ab hinc quatuor supra viginti, Octavia parens in Templo Cōgregationis nostrae Soma-schenfis, Diuis Iacobo & Philippo Apost. sacro erexerat, sanctissimae Matronae piam imaginē graphycè delineatam posuit, Aram-que Deiparae Virgini, & Sanctae Savinae gentili suae dedicavit.

Laudis-Pompeiae annis praeteritis, curante pijsimo viro Defendente Lodio, eleganter depicta Savinae Imago visitur, in Templo Sancti Martini, quod Martinus

Tref-

Tressinus anno post illius Urbis re-
 staurationem trigesimo tertio fun-
 dauerat, & opibus multis ditaue-
 rat, & adhuc pijsissimi fundatoris,
 gentilitium retinet nomen.

Huic ergo eidem gentilis, æquè
 ac deuotus, istam quam scribo
 Historiam deuoueo, & sacro, id-
 que officium Sanctissimæ Matronæ
 pendi, quod plerosq; alios viros,
 non qui eruditione tantum, & elo-
 quentia, sed qui vitæ sanctitate ce-
 lebrantur, huiuscemodi officium
 consanguineis, & affinibus suis, vi-
 ta sanctissimè perfunctis nouerim
 persoluisse. E Latinis enim Patri-
 bus, res est fama, & tabulis notif-
 sima, Sanctum Ambrosium Eccle-
 siæ Doctorem, Sancti Satyri fra-
 tris sui acta duobus libris fuisse
 complexum. Diuum verò Augu-
 stinum Sactæ Monicæ matris suæ,
 vitam, in libris confessionum ex-
 plicasse. Ipsumq; Pontificem Gre-

• 126 ACTA S. SAVINAE
gorium, operum magnitudine &
cognominé Magnū, Sanctas Tar-
fillam, & Aemilianam amitas suas,
Atauumq. Foelicem Quartum Ro-
manum Pont. sanctitate celebres,
miris laudibus exornasse. His ac-
cedit mellifluus ille Doctor Sanctus
Bernardus, qui dum Cantica expo-
neret, Sermonem in laudem Ge-
rardi fratris sui habuit.

Ex Græcis vero Patribus ha-
beo huius muneris admonitorem,
& impulsorem Gregorium Nyffe-
num, qui Basilij fratris sui, & Ma-
crinæ sororis, laudes oratione elo-
gantissima, & eruditissima exorna-
uit. Petrumque, Basilij alterum
fratrem, multis extulit elogijs. Se-
se insuper mihi offert Gregorius
Nazianzenus cognomento Theo-
logus, qui Sancti Cæsarij fratris
sui, & Sanctæ Gorgoniæ sororis,
illustria gesta, ornatissimo stylo
est profecutus.

Nec

Nec defuerunt recentiores quāplures, viri disertissimi, & eruditissimi, qui acres mihi admouerūt faces. Noueram enim Bernardum Iustinianum patritium Venetum, magni illius Patriarchæ B. Laurentij Iustiniani patruī sui, vitam posteris commendasse. Mattheum insuper Bandellum, è Dominicana Familia, Venerab. Vincentij Bandelli Familiæ eiusdem, viri sanctissimi vitam pariter, posterorum memoriæ consignasse. His adde Iulium Sansedonium, & Hippolitum Porrum, quorum alter B. Ambrosij Sansedonij, alter vero Beati Angeli Porri, Ordinis Seruorum, pia gesta, nobis, posterorumq. memoriæ, scripto exarata tradiderūt. Nec desunt forte alij, qui ad manus meas non peruenerunt.

Noui pariter mei esse muneris, cum cœteri mei consanguinei, quā Sacellis, quā Statuis, quā Imagi-

128 ACTA S. SAVINAE
nibus, pia Savinae monumenta colenda consecrant posteritati, quod ego aere Religiosorum votis obstrictus, muneris, & debiti officium pendere non valeo, ingenio (qualecunque illud sit) persolvere. Iconem ergo animi Beatæ foeminae, deuotionis meæ argumentum, & pietatis testem, quòd diutius tabulis consignatum relinquendum optaueram, Deo fautore, & auspice peregi.

Savinae Genus & mellis in Opptido Lignani patratum miraculum plurium auctorum testimonio comprobatur.

CAP. XIII.

Coronidem operi imponam: Et quod initio pollicitus sum, auctorum hic syllabum producam, qui

qui non modo sanctissimæ iuxta, ac nobilissimæ femine, Generis nobilitatem; quin celebre illud mellis miraculum quod *cap. sexto* retulimus confirmant.

Primus occurrit Ioannes Mustus cuius paulo antè cum de Naboris, & Felicis certo martirii tempore ageremus, honestissima mentio incidit, hic recensita eorundem martyrum lucta, hæc mors subdit. *Quorum mox sanctissima corpora (Naboris scilicet & Fœlicis) insigni, ac preciosa sindone inuoluta, & in vaxe conclusa ligneo, Savinam mulierem sanctissimam, nobili, generosaque ex Trixinorum Familia natam, Insubrum ad Urbem adduxisse prædicant, ad quæ maiora * vt tibi * & miranda dicemus, ipso in itinere, vbi Lignanum ad Oppidum ventum esset, portitoribus ipsis, quidnam merces subueheretur acutè speculantibus, ab ipso stupendo, è lagena, stilo ferreo perforata, illico fluente mellis stillicidio, Melignanum sibi nomen comparasse, quandoquidem, vt diximus, Legnanū antea Oppidū ipsū nominaretur. &c.*

Joseph Ripamontius, in sacra sua Historia Mediolanensis Ecclesiae; post enarratum Naboris, & Foelicis certamen, in Savinae laudes excurrens hæc habet. *Sacra corpora Naboris, & Foelicis, Mediolanum retulit Savina Matrona nobilis, haud minus pietate in Deum, quam generis claritudine. Sita sunt in vetere martyrum Cœmeterio, quæ postea dicatam ipsis eadem, Divi Francisci nomen, & honos occupavit. Eadem in Aede condita servantur, Savina ipsius ossa, quæ mulier obiit, per id tempus insigni fine, Namque tota in martires divinos, obversa, siue periclitantes inuisendo, & iuvando, siue iam extinctos tumulando; Cum id Officium Nabori, & Foelici persolvisset, incubans fortè die quodam ei sepulchro, sublatis in Cælum manibus expiravit, ita ut matronali quiete, martirum ipsorum haud dubiè merita, & nomen, apud posteros æquaret. Patria illi Laus-Pompeia, TRISSINA gens, & multa decora fuere, quæ peperit ipsa, quæne à maioribus accepit Etcæt.*

Philippus Ferrarius vir pietate & eruditione insignis in suo Catalogo Sanctorum Italia; vbi die tri-

gesima Ianuarij, Sauinæ acta ex tabulis Breuiarij Ambrosiani excerpta elegantissimè descripsit, parergon quo Diuæ nobilitatem Generis exprimit, his verbis attexuit.

Licet hæc Sancta Matrona Mediolano, quod ibi obierit diem attribuat, Laudensis tamen fuit ex nobili, ut aiunt Laudenses, Trassinorum Familia, corpus Mediolanum in æde Sancti Francisci.

Franciscus Rugerius è Trissinorum stemmate Vicetiæ, & Laude-Pompeia nobili, Sauinam genus suum duxisse his apertissimè fatetur. *Sauinam ciuem Vicentinam, & Laudensem, dum suos censet gentiles, habet Trissinea Familia, quam referat in tesseram primo loco nobilitatis Etcæt.*

Miraculum vero mellis pluribus quæ hic referam, commemorat.

Nauabat (inquit disertissimus auctor) inuictissima animi virago operam hanc, Christi martirum humandorum diligentissimè, quâ Laude, quâ Mediolani contumulabat, & iusta persoluebat sanctissimè. Ergo cum fortissimi duo Christi mi-

132 ACTA S. SAVINAE

lites, Nabor, & Fælix, christianam militiam sanguine consignassent, iugulata verò cadavera inhumata iacerent, ubique prætoriana starent excubiæ, difficileque esset; Eandem tam vigili custodia sepulchro condere, anxia Savina, ubi ea intempesta nocte sustulisset, iubet carpentum phaleratis manibus expediri, in hoc sacra busta, quanta potest sedulitate occultat, eoque conscenso, rediit ad Mediolanum tendere imperat vernaculo auriga. Vix Oppidi (Lignano tunc nomen erat, nunc mellis miraculo Melignanum dicitur) in conspectum se dedit, cum vigiles custodes, iubent insistere; quo pergat, quid ferat, contumacissimè explorant. His diuinæ Savina plena confidentiæ, se Mediolanum maturare, mellisque dolia secum deuehere respondet. Tum illi, militari inurbanitate insolentius sciscitari, sacrum Fida furtum contrectare curiosus pergunt. Cum ecce diffusus liquidissimo melle carpentum vident. Porro Savina, diuinam bonitatem demirata, verum militibus edisserit, reuelat sacrata pignora: Illi miraculum, non tam mentem admirabunda, quam pia concipiunt, Savina Christianæ Fidei facies præferente, profanam militiam protinus terunt, cælestique Sacramento Christianæ

-mili-

militie adstringuntur Etcæt.

Illud ipsum, rudi licet stylo, & penè exoleto scribendi caractere in codice vetustissimo, qui in tabulario maioris Valetudinarij Laudæ, asseruatur, breui hac narratione consignatum reperi.

*Miraculum Sanctæ Sauinæ de
anno 310.*

ERant duo milites S. Nabor & Felix, qui plurima in Ciuitate Laudensi passi sunt tormenta, postquam vero ligati * * L dan
Laudæ ducuntur, carceribus traduntur. Beata Sauina eos die visitabat, qui valde dilaniati, capitalem subierunt sententiam; nocte sequenti prædicta Beata Sauina, sanctorum martirum corpora, cum aromatib⁹ sepeliuit, in Domo propria; tenebrosam aliã noctem, claritate maxima illuminare dignatus est Dominus, ostendens ipsorum corpora, optimiori loco recondenda fuisse, apperuit illico stella, cæteris fulgentior, quã intuens Beata Sauina, cunctorum artificem laudare cepit, intelligens prædicta corpora, non

ra, non ibi benè permanere, quæ Spiritus sancti gratia irradiante, sanctorum martirum corpora, in vehiculo posito, currui superposita, oratione profusa, versus Mediolanum cœpit iter, cum autem peruenisset Legnanum, requiritur. Quid habes in vehiculo mulier? quæ respondit MEL, non confidentes de muliere hauserunt, & mel exiuit, de vehiculo, quod factum miraculũ, præreruens, confessa quod in vehiculo erant corpora sanctorum martyrum Naboris, & Felicis, extractoque ostiolo vehiculi, ibi prædicta corpora inuenerunt, ad quod miraculum tonnersti, in Domino crediderunt, & tunc imposuerunt Terræ prædictæ nomẽ Melegnanum, Sancta Savina ultro properans, cum corporibus, Mediolanum adiit, & in Hortum Philippi recondidit.

Insigni huic monumento vel ipsa antiquitate verendo, addam quod nuperrimè reperi in sanctionibus Synodi Laudensis dioecesanæ tertiæ, Reuerendissimi Michaelis Angeli Seghitij, eius Urbis Antistitis iussu, Anno 1619. decretis, & editis. Quas inter, Cathalogus etiam sanctorum, & Beatorũ

Laudensium inspicitur. De Sa-
uina vero post Sanctum Gualte-
rium Confessorem, hæc legimus.

*Sancta Sauina, ex familia nobili de Tres-
sinis, cuius memoriam colimus, die trigesima
Ianuarii.*

Postremus, qui ad manus meas
peruenit, Auctor, qui mellis mira-
culum vulgari sermone conscri-
pserit, fuit Paulus Moriggia, cuius
hic ego narrationem latinitate do-
natam subnectam.

Sauina diuino afflata numine, gloriosa EX 1
lico
*sustulit corpora, (Naboris scilicet, &
Foelicis), & aptauit diligentissime,
clàm in doliolo, statuitque secum Mediola-
num, vt tutiora essent deuehere, sed vbi ad
Oppidum appulit, medio in itinere, inter
Laudam & Mediolanum, cui tum Gnanum
nomen erat, ab excubitoribus qui illhic ade-
rant rogatur, quid in illo doliolo haberet.
Illa respondit, plenum melle esse quod Me-
diolanum deferebat. Hi vero curiosius per-
scrutari pergunt. Quamobrem diuinæ ple-
na confidentiæ, orationi vacans, Deum com-
precata est vt verba quæ protulerat vera*

ianne-

inuenirentur : At ubi satellitium explorasset, dolium comperit melle plenum, ut matrona Savina dixerat. Ipsa ubi tam insigne miraculum conspexisset, non passa est diuinas gratias occultas delitescere, hic detectæ rei veritatem pandit, ob id illi homines Christo dedere nomen, & illius mellis miraculo, Locus, cui antea Gaanum nomen erat, Melegnanum nuncupari cœpit, & exinde, ad hæc usque tempora nomen illud retinuit.

Ne vero hæreat quis, cum apud eos, quos enumerauimus, aliosve auctores legat, **TRISSINAM** à nonnullis, ab aliquib⁹ vero **TRESSINAM** Sauinã dici, causam immutati grammatis, quàm diligentissimus Triffineci stemmatis illustrator Paulus Benius deprehendit, aperiendam duxi. Cum enim

^m * Τροϊζήνιοι populi, qui in Chersoneso sunt, Triffineam Familiam sint auspicati, hi vero à Latinis scriptoribus Troæzenij dicti sint, inde immutandæ litteræ factum initium, Cum multis, è Veneta

præ-

præsertim Regione scriptoribus hellenismus; coeteris vero latialis sermonis prolatio, magis arriserit.

Animaduertit Petrus insuper Galestinus, & Cæsar Card. Baronius in Notis ad Rom. Martirologium, cum de inclyta hac Matrona differit, à nonnullis scriptoribus SABINAM etiam appellatam.

Hæc sanctissimæ Viraginis, quæ multo sanè labore, è ruderibus Antiquitatis monumenta collegimus, quicumque percurret, æquibonique consulat, & verendum pijsimæ foeminæ animi simulachrum, cum Temporis iniuria, corporis imago exciderit veneretur, & colat.

F I N I S

Ex Breuiario Ambrosiano Eccle-
siae Mediol.

Die 30. Ianuarij.

S Auina Matrōna Laudensis, in
maxima persecutionum tempe-
state, quam Maximianus Impera-
tor excitauit, pietatis officia mirabi-
liter coluit. In Vrbe igitur Laude-
Pompeia, Naboris, & Faelicis, qui pro
Christi Domini gloria fortiter pu-
gnarunt martyrum corpora, nocte
sepeliuit; nec impiorum minis per-
culsa piè agere unquam destitit, sed
in bonis operibus longius progressa,
fortis matrōna, beatorum illorum
martyrum corpora, vehiculo cum
piè, solerterque imposuisset, Medio-
lanum ad Philippi Basilicam tran-
stulit: ubi ad eorum sepulchrum
orans obdormiuit in Domino.

ERRATA. CORRIGE.

pag. 10. l. 4.	Flautheus	Flaccitheus
pag. 25. l. 11	Dorici	Ionici
pag. 50. l. 1.	S. Columb. Ceno-
bium.	S. Columbani
Colles.
pag. 69. l. 4	Collega	Collegæ
pag. 92.	Cap. VIII.	Cap. IX.
pag. 106. l. 16.	An. millesimo tre-
centesimo.	An millesimo du-
centesimo.
pag. 124. l. 20.	Laudis Pompeiz.	Laudæ.
pag. 10. l. 21.	Post illa verba
Extincto occidentali imperio
Desunt
Lucullana deportatione Augustuli.	

